

98. заседание

Понеделникъ, 9 юний 1924 година

(Открито отъ председателя д-ръ Т. Кулевъ, въ 16 ч. 40 м.)

Председателъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провери по списъка числото на присъстващите г. г. народни представители.

Секретарь Г. Живковъ (д. сг): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствували следните народни представители: Алексиевъ Никола, Беровъ Добри, Ганчевъ Йорданъ, Георгиевъ Кимонъ, Гиргиновъ д-ръ Александъръ, Гочевъ Стефанъ, Грозевъ Иванъ, Гургутски Рангелъ, Данаиловъ Георги, Даповъ Григоръ, Деликоцевъ Цанко, Димитровъ Христо, Домузчиевъ Василь, Ивановъ Пани, Йоловъ Прокопи, Кабакчиевъ Христо, Казасовъ Димо, Кемилевъ Никола, Кушевъ д-ръ Петъръ, Кънчевъ Кънчо, Мадовъ Константинъ Георгиевъ, Манафовъ Христо, Марковъ Михо, Минковъ Атанасъ, Миновъ Петъръ, Митовъ Димитъръ, Мишайковъ Димитъръ, Мушановъ Никола, Никифоровъ Стоянъ, п. Николовъ Маринъ, Панайотовъ Тодоръ, Парасковъ Василь, Пастуховъ Кръстю, Пенчевъ д-ръ Петко, Петрини Николай, Поповъ Проданъ, Поповъ Христо, Пждаревъ Костадинъ, Рачевъ Никола, Робевъ Йосифъ, Руменовъ д-ръ Владимиръ, Сакжзовъ Янко, Семерджиевъ Георги, Симеоновъ Иванъ, Славковъ Христо, Стефановъ Петъръ, Стойчевъ Пендо, Табаковъ Димитъръ, Тарашмановъ Никола, Тодоровъ Илия, Топаловъ Недѣлко, Хаджиевъ Никола, Харизановъ Иванъ, Хрелопановъ Иванъ, Цвѣтаповъ Донко, Черневъ Христо и Чешмеджиевъ Григоръ)

Председателъ: (Звъни) Г. г. народни представители! Присъствуватъ 158 души. Значи има нужното число присъстващи за откриване на заседанието.

Обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, има да ви направя нѣкои съобщения, на първо мѣсто относно отпуски, които съмъ далъ на нѣкои народни представители, а именно:

На г. Костадинъ Пждаревъ — 6 дни.

На г. Стоянъ Никифоровъ — 10 дни.

На г. Иванъ Горбановъ — 2 дни.

На г. д-ръ Петко Пенчевъ — 6 дни.

На г. Ангелъ Вълчевъ — 4 дни.

Народниятъ представителъ г. Христо Черневъ, който е ималъ вече 25 дни отпускъ, моли да му се разреша още 2 дни отпускъ по твърде важни домашни причини. Ония отъ васъ, които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Въ бюрото на Народното събрание сж постъпили следните законопроекти:

Отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда — законопроектъ за измѣнение и допълнение на закона за организиране и подпомагане на занаятливъ.

Отъ Министерството на земледѣлнето и държавните имоти — законопроектъ за горитѣ.

Постъпило е питане отъ народния представителъ г. Александъръ Сталийски до г. министра на народната просвѣта, въ което, като излага, че сѣдилищата сж констатирани маса нередовности, допуснати отъ председателя на изборните секции въ София, пита: не намира ли г. министърътъ, че провиненитѣ учители за грубо неизпълнение на дълга имъ по избирателния законъ сж и трѣбва да бъдатъ държани отговорни и какво мисли да направи г. министърътъ по този поводъ? Питането ще се изпрати на г. министра и той ще отговори.

Постъпило е сжко така питане отъ сѣция народенъ представителъ до г. министра на земледѣлнето и държавните имоти, въ което, като излага редица факти отъ действителността на управителния съветъ на Българската земе-

дѣлска банка, пита респективния министъръ, дали тази дейностъ му е известна и не мисли ли той да поиска, на основание чл. 31 отъ закона за банката, смѣняване управленнето на банката? И това питане ще се изпрати на г. министра, за да отговори.

Постъпило е питане отъ народния представителъ г. Хараламби Стояновъ до г. министъръ-председателя и до г. министра на външните работи, въ което, като излага редица въпроси отъ живота както на околните държави на България, а така сжко и на цѣла Европа, пита: не намира ли за нужно правителството да даде освѣтление на българския народъ по всички тия въпроси, които засѣгали България? И това питане ще бъде изпратено на г. г. министрите, за да отговорятъ.

Пристъпваме къмъ дневния редъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Азъ предлагамъ да преминемъ къмъ т. 2 отъ дневния редъ.

Председателъ: Г. г. народни представители! Г. министърътъ на народното просвѣщение предлага да преминемъ, вмѣсто къмъ първа точка, къмъ втора отъ дневния редъ, а именно първо четене законопроекта за кооперативенъ строежъ на основни народни училища. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

И тъй, пристъпваме къмъ разглеждането на първо четене законопроекта за кооперативенъ строежъ на основни народни училища.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь Г. Живковъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. приложение № 88, Т. I)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Пенчевъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: За или противъ законопроекта сте?

Г. Пенчевъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Понеже г. министърътъ ме пита за или противъ законопроекта съмъ, казвамъ, че съмъ за и съ радостъ посрещамъ тоя законопроектъ, който се внася. Отдавна азъ и моитѣ другари искаме да се внесе единъ такъвъ законопроектъ и да стане законъ, за да можемъ и ние да имаме въ България училищни здания.

Макаръ че 46 години се изминаха, откакъ сме се освободили, но минете презъ нашитѣ села и градове и вие ще видите, че по-големата частъ отъ училищните здания сж недобри, нехигиенични и смѣло можемъ да кажемъ, че ние имаме училища негодни. Даже въ мотивитѣ къмъ самия законопроектъ, които ни излага самиятъ г. министъръ, се казва, че ние имаме нужда отъ 2,500 училища. Нѣщо повече: азъ ги изчислявамъ на 3,000; а ако вземете предъ видъ и това, че не всички посещаватъ училищата ще излѣзе, че ние имаме нужда отъ много повече училища. Нѣма какво да ви казваме ние, или азъ лично, какви сж нашитѣ училища. Ако тръгнете, и сега ще срещнете стари селски къщи, направени на училища, старъ селски хамбаръ отъ дъски, направенъ на училище, ковачници, даже яхъри, направени на училища. А въ голѣмитѣ градове кръчмитѣ по улицитѣ сж направени на училища, като напр. въ Никополю кръчмата всредъ града, негодна за нищо, е направена на училище. Ако влѣзете въ тѣзи училища, вие ще видите, че въ тѣхъ нѣма нито свѣтлина, нито въздухъ; има мириса, влага и всичко, което вреди на здравето.

Въ тѣхъ нашитѣ деца не само че не се възпитаватъ както трѣбва, ами се и хабятъ въ здравословно отношение и излизатъ деца неджгави, болни; вмѣсто да ги направимъ по-добри и по-здрави, ние ги хабимъ, тѣ ставатъ хилави. Здравето на много деца е разклатено въ самитѣ училища, а на пѣкои отъ тѣхъ отива и животътъ, и не само на тѣхъ, но и на самитѣ учители. Та тая мѣрка, взета отъ министерството съ цель да направи възможно по-скоро да се замѣнятъ негоднитѣ училища съ по-години, ние я посрещаме съ радостъ. И азъ мога да поздравя г. министра за тая добра инициатива, която той взема, за да се направи, по възможностъ въ най-скоро време да имаме добри училища.

Обаче едно нѣщо ми прави впечатление — той иска да ги построи за 20 години. Значи и децата, които се раждатъ сега, даже и тѣзи, които следъ 10 години ще се родятъ, ще отиватъ пакъ въ недобри училища. Това, което правятъ другитѣ държави, ние ще искаме да го направимъ и г. министерътъ. 20 години е много. Норвегия въ шестъ години иска да си построи училища. Преди години, когато Франция построяваше училища, не помня за колко години искаше да ги построи, но мисля, че не бѣше за повече отъ осемъ години. Нѣма държавна, въ която да има такъвъ голѣмъ срокъ за постройка на училища, както предвижда г. министерътъ. И азъ бихъ искалъ да се извърши постройката на училища у насъ, но не въ единъ срокъ отъ 20 години, а въ единъ срокъ отъ 10 години, който ещо не е малъкъ.

Казва се въ законопроекта, че постройките трѣбва да се извършатъ по кооперативенъ начинъ, обаче и тукъ ми прави впечатление — че държавата се измѣква и стоварва постройката на училищата само на слабитѣ плещи на общинитѣ. Откаже се взематъ пари? Една частъ отъ паритѣ се взема отъ заема 250.000.000 л., който се отпуща отъ Българската народна банка на училищно строителния фондъ, срещу лихва 10%, подъ гаранция на държавата, въ продължение на 5 години, по 50 милиона лева годишно; втората частъ отъ тѣхъ се взема отъ общинитѣ, които даватъ 2% отъ приходитѣ си; отъ окръжнитѣ съвети, които ещо ще даватъ 2% отъ приходитѣ си, и отъ училищнитѣ настоятелства, които ще купуватъ дѣлове — поне единъ отъ 10.000 л. Това сж паритѣ, които се събиратъ за постройка на училища. Какво дава държавата? Нищо.

Прави ми впечатление: когато дойде за заплатата на учителитѣ, държавата не дава нищо, а взема отъ общинитѣ 490 милиона лева; когато дойде за постройка на училища — пакъ нищо не дава. А знае се едно — много отъ общинитѣ сж съвсемъ бедни. Азъ мога да ви посоча примѣри. Какъ ще си построятъ училище с. Мъгура или с. Черчеланъ, Никополско, които села сж бедни? Въ комисията по Министерството на просвѣтата г. Стойчо Момановъ изброи една редица села отъ Дръновско, дето цѣлнитѣ бюджети на селата не е повече отъ 50—60 хиляди лева. Тѣ нѣматъ възможностъ да платятъ заплатитѣ на учителитѣ, а камо ли да строятъ училища. Много отъ общинитѣ сж бедни и не могатъ сами да си построятъ училища. На тѣхъ държавата трѣбва да се притече на помощъ. Въплъ отъ това една частъ отъ общинитѣ сж погранични и тамъ тоже държавата трѣбва да построи училища. Друга една частъ отъ общинитѣ сж съ инородни елементи, дето държавата трѣбва тоже да построи училища. Е добре, но държавата се измѣква и казва: ето ви единъ законъ, по него ще се строятъ училищата на кооперативни начала; пари за това ще се взематъ отъ общинитѣ, окръжната и училищнитѣ настоятелства, а азъ отъ себе си не давамъ нищо. За да бѣде добъръ законътъ, за да построятъ училища — нѣщо, което трѣбва да стане нанстина, колкото се може по-скоро — държавата трѣбва да направи къмъ себе си ещошто, което прави по отношение на общинитѣ. Всѣка община ще дава 2% отъ своитѣ приходи и държавата ще трѣбва да дава 2% отъ своитѣ приходи; 2% вземаме отъ окръжитѣ, вземаме и отъ училищнитѣ настоятелства, като ги караме да участвуватъ съ дѣлове, вземаме доходитѣ отъ фондоветѣ — нека вземемъ и отъ приходитѣ на държавата 2% — ако сж много, да туримъ 1% — и по такъвъ начинъ да започнемъ постройката на училищата. Така ще можемъ да имаме построени училища въ течение на 10 години. Въ държавния бюджетъ всѣка година може да се предвижда една сума отъ 100 милиона лева — ако е много 100 милиона, нека се предвиждатъ 50—60 милиона. По такъвъ начинъ държавата, окръжитѣ и общинитѣ ще се коопериратъ и не ще остане община, дето да не може да се построи училище.

Тамъ — и това трѣбва да се предвиди — дето общинитѣ сж бедни, държавата да строи училищата. Ако не туримъ държавата да дава 1% или 2% отъ своитѣ приходи за строежъ на училища, ние въ беднитѣ общини нѣма да имаме никога училища.

Добре е турено това, че само на общинитѣ, които иматъ събрани въ дѣлове $\frac{1}{4}$ отъ стойността, ще имъ се дава заемъ за постройката, ще имъ се дава да строятъ, защото въ това се предпазваме отъ партизанството. Досега се даваше заемъ за постройка на училища само на ония общини, които сж „наши“. Ако погледнете какво и какъ е дадено на общинитѣ отъ 200-милионния заемъ, вие ще видите, че на пѣкои общини сж дадени грамадни суми, а на други абсолютно нищо. Ако се позанимемъ защо на тѣзи села сж дадени такива грамадни суми ще видите, че тамъ е имало нѣкоя голѣма птица, близка на правителственитѣ срѣди. Така сж раздавани паритѣ.

С. Василевъ (д. сг): Отъ кое правителство?

Г. Пенчевъ (с. д): Вие знаете отъ кое правителство сж дадени тѣзи 200 милиона лева.

С. Василевъ (д. сг): Отъ кое?

Г. Пенчевъ (с. д): Отъ дружбашкото. Но не само при дружбашитѣ, а и по-рано е ставало това. Така сж давани паритѣ. Ако съмъ правителственъ депутатъ, азъ мога да издействувамъ отъ правителството пари за строежъ на училища. Досега така е ставало. Сега въ законопроекта е турено да не става така, а да става по единъ редъ: когато има събрана определената сума, тогава да се дава заемъ за строежъ. Този редъ е добъръ, защото той нѣма да позволи да става по партизански начинъ раздаването на паритѣ — на известни общини повече, а на други никакъ.

Ако се направи тѣй, че да се намѣси държавата съ 2% отъ своитѣ приходи, ако се направи така, че да не се раздаватъ партизански паритѣ, и още едно — ако се даде заемътъ отъ банката на училищно строителния фондъ, не съ по 10% лихва, както е казано, въ законопроекта — не съмъ банкеръ, та не мога да знамъ, по ми се чини, че банката дава по 8% лихва, а може и да се лъжа, защото вчера искахме да дадемъ на г. Веровъ заемъ съ 5% лихва — а ако се даде заемътъ по 8% или 5%, тогава ще се постигне цельта, която гони законопроектътъ. Не съмъ банкеръ, не знамъ тѣзи работи, но ако даваме на частни лица заемъ съ по 8% лихва, нека дадемъ и на училищата съ 8%; ако е 5% лихвата, нека имъ дадемъ заемъ съ 5%.

Та, казвамъ, време е да построятъ нашитѣ училища и колкото по-скоро, толкова по-добре. Време е нашитѣ деца да отиватъ въ здрави училища да се учатъ и да чувствуватъ удоволствие, когато отиватъ тамъ, да има свѣтлина, да има въздухъ, да чувствуватъ обичъ къмъ своитѣ училища. Но като строимъ училища, бихъ молилъ г. министра да прати наши хора да отидатъ да прегледатъ училищата въ другитѣ държави, дето строятъ не такива училища, каквито имаме у насъ, и тогава да построятъ нашитѣ училища. Азъ видѣхъ въ другитѣ държави, напр. въ Франция презъ 1910—1911 г., училищни здания, които се отличаватъ много отъ нашитѣ и отговарятъ напълно на изискванията на училищната хигиена. Главниятъ архитектъ, или който ще бѣде натоваренъ съ ръководство на строежа, нека обиколитъ училищата въ разнитѣ държави да ги проучи, за да можемъ и ние да строимъ добри училища за нашитѣ деца. Ще има и по-малки училища. Тѣзи поне, които се строятъ въ градоветѣ и по-голѣмитѣ села трѣбва да бѣдатъ добре построени, за образецъ.

Когато строимъ училища, азъ бихъ обърналъ внимание още на едно нѣщо — щото при тѣзи училища да има и помѣщение за живѣене на учителя. У насъ има села, отъ които учителитѣ бѣгатъ, защото нѣма къде да живѣятъ. Даже изгонватъ ги отъ малкитѣ станчки, каквито има при нѣкои училища. Когато се строятъ нови училища, нека се има предъ видъ да се дава помѣщение, приютъ или мѣсто за живѣене поне на единъ учителъ.

Та отъ името на нашата група, съобщавамъ, че ние ще гласуваме за този законопроектъ. И азъ се надѣвамъ, че въ комисията, където той ще отиде, ще се направятъ всички добри измѣнения, щото да можемъ въ 10 години да построятъ училища и да можемъ да кажемъ, че законътъ за задължителното образование се прилага, и да избавимъ нашитѣ деца и учителитѣ отъ болести и отъ хабене на здраве. Тогава ще можемъ да се поздравимъ, че

сме извършили една хубава работа. (Ръкоплъскания отъ социалдемократитѣ)

Председателъ: Никой отъ г. г. народнитѣ представители не иска думата.

Давамъ думата на г. министъръ-председателя.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ благодаря на г. Пенчевъ за хубавитѣ думи, които той каза въ защита на предлагания законопроектъ. И министерството или собствено азъ се ръководѣхъ отъ сжитѣ мотиви, които изтъкна и той, когато се решихъ да внеса този законопроектъ. Бившиятъ режимъ можа да използва сумитъ на пощенската спестовна каса и на пенсионния фондъ и да раздаде, въ формата на заеми, на селскитѣ и градскитѣ общини около 200 милиона лева за постройка на училища. Тѣзи суми, обаче, сѣ на изчерпване, а много села, както и много градове, се нуждаятъ отъ училищни сгради. Следователно, трѣбва да се продължи политиката на постройка на училища, за да могатъ наистина децата да се учатъ въ добри училищни помѣщения. Но средства нѣма, нѣма откъде да ги вземемъ. Азъ првихъ опитъ — продължавамъ и сега да правя този опитъ, защото има училища, които не сѣ довършени, които не ще могатъ да се довършатъ и чрезъ този законъ, но които трѣбва да се довършатъ презъ този строителенъ сезонъ — првихъ, казвамъ, опитъ да взема отъ Народната банка известна сума, която да раздадемъ пакъ въ формата на заеми, за да се доизкаратъ поне започнатитѣ училища. Но оставатъ още села и градове, които иматъ нужда отъ училища, а нѣмаатъ средства, нѣма и държавата откъде да имъ даде. И затуй следъ дълго обсъждане на този въпросъ ние дойдохме до идеитъ, които сѣ вложени въ настоящия законопроектъ. Добре би било действително да можеше да се натовари и държавата съ частъ отъ разходитѣ, които сѣ необходими за постройката на тѣзи училища, и да може паралелно съ това, не ще съмнение, да се съкрати и срокътъ за постройката на училищата. Но отъ разбѣната на мисли съ г. министра на финанситѣ разбрахъ, че тая година поне това е абсолютно невъзможно. Въ други години, когато бюджетътъ ще има по-добри изгледи, може би или сегашната Камера, или сегашното правителство, или една бъдеща Камера ще иматъ тази възможность, да стоварятъ и върху държавата частъ отъ разходитѣ за постройката на училищата. Но сега-засега, утвърждамъ ви, че това е невъзможно. Ако се намѣрятъ средства и ако г. министърътъ на финанситѣ се съгласи, добре; но азъ не вѣрвамъ той да се съгласи, защото днесъ дирихме средства за известни неизбѣжни, необходими разходи и не можахме да ги намѣримъ. Ако, казвамъ, той се съгласи, азъ съмъ готовъ да приема Вашето предложение, г. Пенчевъ. Най-сетне въпросътъ ще се обсъди отъ комисията, ще се обсъди и съ г. министра въ бюджетарната комисия, но пакъ смѣтамъ, че нѣма да се намѣрятъ средства.

Следователно, общинитѣ ще трѣбва сами да намѣрятъ средствата, а държавата чрезъ своитѣ кредитни институти — главно Народната банка — да помогне, да допринесе нѣщо. Лихвата 10% сега-засега, при сегашнитѣ стопански условия, не е голяма. Банката ни е предупредила вече, и ние това сме го съобщили на всички ония, които дължатъ суми по отпуснати заеми, че лихвата ще се увеличи на 10%. Лихва 10% става вече обичайната, най-низката лихва, при която обществени учреждения могатъ да получаватъ кредитъ. Частнитѣ предприятия, частнитѣ фирми не могатъ да получатъ отъ държавнитѣ банки заеми при такава низка лихва. Размѣрътъ на лихвата е увеличенъ по настояването на самата банка, защото, и тя е увеличила процентитѣ, които плаща на влоговетѣ. Това става съ съгласието на самата Народна банка. Може би въ комисията сумитѣ, които се предвиждатъ, че трѣбва да внесе Народната банка, ще трѣбва да претърпятъ известни намаления, защото когато се работише законопроектътъ, финансовото положение на банката бѣше едно, а днесъ е друго. Докато първоначално банката обеща, че ще може въ продължение на 4—5 години да дава по 50 милиона лева, сега съобщава, че за първата година ще може да даде 30 милиона лева — повече не. Догодина, при по-благоприятни условия, може би ще направи по-голяма вноска, но тази година това може да даде. И азъ, разбира се, бѣхъ принуденъ да се задоволя съ това, което банката може да даде. Това е фактическото положение.

Ние повдигаме единъ въпросъ — дали не може при постройката на училища да се предвидятъ и жилища за учителитѣ.

Г. Пенчевъ (с. д): Въ селата.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Въ селата и градоветѣ даже. Ние сме препоръчали и може би ще стане необходимо да наложимъ, при постройката на новитѣ училища да се строятъ и жилищата за учителитѣ.

В. Мариновъ (с. д): Това е по закона.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Това е по закона, ама не е практикувано досега. Азъ искамъ въ София да направя две гимназии: I дѣвическа и I мъжка. И въ плановетѣ, които съмъ далъ да се разработватъ, далъ съмъ за задача да се направи и по едно жилище за директора.

Г. Пенчевъ (с. д): Стоятъ ги и после ги обръщатъ въ класни стаи.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Може би ги обръщатъ въ класни стаи. Но трѣбва да се даде жилище на учителитѣ, особено въ селата, кадето тѣ страдатъ и изнемогватъ отъ липса на такова. Азъ не наложихъ да се строятъ жилища за учителитѣ. Това е необходимо, и не само въ селата, но и въ градоветѣ. Директоритѣ на гимназитѣ директоритѣ на прогимназитѣ, трѣбва да живѣятъ въ самитѣ училища. Разбирате защо: и дисциплина, и чистота, и редъ — всичко това ще бѣде по-добре поддържано, отколкото сега, и ще има единъ отговоренъ човѣкъ, а не, както е сега, да се предостави това на разсилнитѣ, на прислугата, която се вре нѣкъде въ нѣкоя дупка и живѣе тамъ.

За срока на постройката. Действително срокътъ за постройката, който е 20 години, е доста дълъгъ и ако намѣримъ средства, ще го съкратимъ. Този срокъ е предвиденъ при условие, че ние ще бждемъ при най-неизгодни обстоятелства, та и при тѣхъ да можемъ въ единъ периодъ отъ 20 години да възобновимъ старитѣ, изхабенитѣ училища и да построимъ нови училища тамъ, дето нѣма. Срокътъ, както казахъ, е дълъгъ, но ако се намѣрятъ средства, ние ще го съкратимъ на 10 години, а ако е възможно и на 6 години, както е въ Норвегия. Но тукъ азъ съмъ малко песимистъ: ако можемъ въ 15—20 години да снабдимъ селата и градоветѣ съ хубави училища, пакъ има основание да бждемъ доволни.

Съ този законопроектъ, г-да, азъ искамъ да въведа единъ редъ въ постройката на училищата, да се освободи министерството отъ лошата практика, да се отпускатъ безъ редъ — по ходатайства или по други съображения — заеми за постройка на училища. Въ това отношение азъ искамъ да има единъ редъ, да има една училищна строителна политика, която да бѣде повѣрена на единъ отговоренъ органъ, какъвто е окръжната постоянна комисия, окръжниятъ съветъ. Това е най-главниятъ мотивъ. Особена мъка изпитвамъ сега поради това, че ние не можемъ да дадемъ средства на хората за тая целъ. Министерството постоянно се отрупа съ молби и натяквания. Никой не може да ни разбере, че нѣмаме пари, че нѣма откъде да ги вземемъ. И за това ние се принудихме да въведемъ единъ редъ въ постройката на училищата. Министерството ще изпълнява върховния контролъ съ своя архитектенъ инспекторатъ, а строежътъ ще бѣде повѣренъ на заинтересованитѣ мѣста, каквито сѣ окръжнитѣ съвети, които, въз основа на този законъ, ще бждатъ принудени да си изработятъ специални планове за своята училищна строителна политика, която тѣ ще трѣбва да следватъ и изпълняватъ. Тази е главната задача, която преследваме съ този законопроектъ.

Азъ ви моля, г. г. народни представители, да се съгласите да приемете този законопроектъ, като заявявамъ, че азъ съмъ готовъ да приема въ комисията всички полезни поправки, които биха се направили. (Ръкоплъскания отъ сговориститѣ).

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Димитровъ.

Г. Димитровъ (с. д): Ще направя едно напомняване на г. министра на народното просвѣщение. Действително, не можемъ да опредѣлимъ периода за постройката на училищни сгради. За това ще бѣде добре, г. министре, Вашето министерство да поиска чрезъ Министерството на вътрешнитѣ работи сумитѣ по общинскитѣ бюджети и по бюджетитѣ на окръжнитѣ постоянни комисии. Като имаме тия цифри, ние ще можемъ да направимъ едно относително изчисление какво би се получило отъ тѣхъ, като се вземе по 2%.

Министър-председател А. Цанков: Вие, г. Димитров, сте член на комисията — там ще повдигнете този въпрос; аз ще го имам пред вид, но ако забравя, моля да ми припомните.

Председателът: Ще поставя на гласуване законопроекта за кооперативен строеж на основни народни училища. Които приемат този законопроект на първо четене и да се изпрати той в комисията по Министерството на народното просвещение, моля, да вдигнат ръка. Събраниято приема единодушно.

Г. г. народни представители! Връщаме се към първа точка от дневния ред — второ четене на законопроекта за измънение, допълнение и отмяне на чл. чл. 1, 8, 10, 11 и пр. от закона за народното просвещение.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчик А. Маджаров (д. сг): Г. г. народни представители! Парламентарната комисия по Министерството на народното просвещение в редъ заседания разгледа приетия на първо четене и пратения й за разглеждане законопроект за измънение, допълнение, и отмяне на чл. чл. 1, 8, 10, 11, 12, 16 и пр. от закона за народното просвещение.

При разглеждането комисията намъри за целесъобразно и полезно да внесе нъкои поправки в законопроекта, които въ съгласие съ общия дух на последния, мърят да поставят образователното и възпитателното дѣло въ страната на здрави и съвременни основи, както и да поставят факторитѣ, отъ които зависи това дѣло, въ условия най-изгодни за творчество.

Имамъ честъ да ви прочета поправения отъ комисията законопроекта и моля да гласувате приемането му членъ по членъ. (Чете):

„ЗАКОНЪ

за измънение, допълнение и отмяне на чл. чл. 1, 8, 10, 11, 12, 16, 20, 22, 26, 28, 33, 39, 40, 41, 42, 44, 50, 52, 53—62 включително, 64, 67, 68, 69, 70—77 включително, 80, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 90, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 114, 116, 117, 118, 120, 123, 124, 125, 128, 129, 131, 135, 138, 139, 140, 142—149 включително, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 159, 160, 161, 163, 165, 168—180 включително, 181, 183, 184, 186, 191, 216—233 включително, 240—282 включително, 285, 286, 287, 289, 290—293 включително, 295—307 включително, 309, 311, 312, 313, 314, 316, 317, 320—327, включително, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 337, 338, 340, 342, 344, 345, 346, 347, 351, 353, 355, 361, 362, 364, 365, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 379, 381, 384, 385, 390, 410, 416, 422, 428—468 включително, 472, 473, 475, 479, 481, 482, 483 и 485 отъ закона за народното просвещение.“

Г-да! Дълга да заявя тукъ, че комисията, като правеше промѣни въ законопроекта, представенъ отъ г. министра на народното просвещение, намъри за умѣстно и за целесъобразно да измѣни и нъкои членове, които не фигурираха въ него. Такива сѣ чл. чл. 81 и 82, които комисията намъри за пужно да ги обобщи за по-целесъобразно нареждане на законопроекта. Въ заглавieto на законопроекта, представенъ отъ г. министра на народното просвещение, чл. чл. 81 и 82 не фигурираха между членоветъ които следваше да бъдатъ измѣнени, обаче въ самия текстъ тѣ сѣ измѣнени. Въ комисията г. министърътъ обясни, че това е било една печатна грѣшка; обаче комисията намъри за умѣстно да се спре върху тия членове и да ги обобщи. Какъ сѣ обобщени тѣ, това ще видимъ по-нататъкъ.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Александъръ Сталийски.

А. Сталийски (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че въ заглавieto сега-засега чл. чл. 81 и 82 ни трѣбвало да се изключатъ. Другъ е въпросътъ за измѣненieto, което комисията предлага — дали ще го приеме народното представителство или не, то е негова работа. Азъ смѣтамъ за съвършено законообразно да се изключатъ тия членове и когато дойдемъ да разискваме по чл. чл. 81 и 82, тогава ще видимъ дали ще ги приемемъ или не. Не може комисията да прави измѣнения — ще видимъ по-нататъкъ защо — които не сѣ предвидени въ законопроекта, предложенъ отъ г. министра. Ако има поправки или принципиални измѣнения, тѣ ще бъдатъ внесени при разискването на съответнитѣ членове, но да се измѣнява заглавieto на законопроекта инцидентно, това не е било и не може да бъде практика на Народното събрание. Азъ не виждамъ тия членове въ първоначалното заглавие на законопроекта. Затова правя предложение чл. чл. 81 и 82 да се изхвърлятъ отъ заглавieto, а когато дойде да се разглеждатъ, тогава ще станатъ разисквания и народното представителство тогава ще се освѣтли. Още повече, това трѣбва да стане затуй, защото въ първоначалния проектъ азъ виждамъ, че не се предлага никакво измѣнение на чл. 82. Г. министърътъ въ свой законопроектъ не е внесълъ никакво измѣнение на чл. чл. 81 и 82 и, следователно, тѣзи членове не трѣбва да фигуриратъ въ текста на заглавieto.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Падаревъ.

Н. Падаревъ (д. сг): Ясно е, че съ гласуването на заглавieto ние не можемъ да предпринемъ въпроса за приемането или неприемането на това измѣнение на чл. чл. 81 и 82, което предлага комисията. То ще бъде разисквано, то ще бъде прието или отхвърлено, когато му дойде време, но дотогава ние не можемъ да бъдемъ ангажирани съ приемането на чл. чл. 81 и 82 въ заглавieto на законопроекта. Право е предложението на г. Сталийски, че тия членове трѣбва да се премахнатъ при приемането на заглавieto. Ако ние приемемъ измѣненieto на чл. чл. 81 и 82, когато дойдемъ да ги разглеждаме по същество, тогава ще доплатимъ заглавieto.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Димитровъ.

Т. Димитровъ (с. д): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че съвършено неумѣстно се повдига този въпросъ, затова защото чуваме отъ доклада на комисията, че редакцията на чл. 82 не се изхвърля отъ комисията, а квалификацията на деянията се пренася като алинея втора на предписващия членъ. Когато комисията е заличила чл. 82 въ текста, то е затуй, защото е слѣдъ чл. 82 съ чл. 81. Тѣй че по същество ние ще имаме случай да се произнесете, когато ще дойде чл. 81, и по текста на чл. 82. Затуй азъ вѣрвамъ, че и г. докладчикътъ ще се съгласи да не се прави сега въпросъ за измѣнение текста на заглавieto на законопроекта, а да се следва по-нататъкъ.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Пенчевъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Г. г. народни представители! Ще ви кажа следующето. Г. докладчикътъ не знамъ защо се улови за чл. 82, ние не измѣняваме само него. Има и други членове, които ги нѣмаше въ първоначалния проектъ, а ние ги намѣнихме въ комисията. При вънесето на законопроекта има нъкои членове изпуснати, нъкои членове недобре редактирани, ние ги наредихме, допълнихме и измѣнихме.

А. Сталийски (д. сг): Именно, ние не предрешаваме въпроса. Не бива да завеждаме такъвъ редъ: да измѣняваме заглавieto на закона, преди да сме измѣнили самия законъ. Не сме го правили никога досега и сега не трѣбва го правимъ. По-нататъкъ, когато разглеждаме членоветъ по отдѣлно може да приемемъ и наши предложения.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ванко Георгиевъ.

В. Георгиевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ бихъ молилъ г. министра да се съгласи изобщо заглавieto да се измѣни. Смѣтамъ, че това заглавие, така както е поставено — законъ за измѣнение на маса членове, които се изброяватъ, отъ закона за народното просвещение — е много неусудбно, защото въ последствие ние може да измѣнимъ нъкои членове, а нъкои да не измѣнимъ, и като гласуваме последния членъ, ще трѣбва да се върнемъ къмъ заглавieto, за да видимъ кои членове сме измѣнили и кои не. Такова заглавие има смисълъ, когато се иска измѣненieto на единъ или два члена отъ закона, но когато се иска да се измѣнятъ маса членове, такова заглавие нѣма смисълъ.

Та азъ бихъ молилъ г. министра да се съгласи заглавieto да остане така: законъ за измѣнение и нъкои членове отъ закона за народното просвещение и с. Въ такъвъ случай нѣма да има спорове какво ще

стане съ чл. 81 и 82 — когато дойдемъ до тѣхъ, тогава ще видимъ.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Петровъ.

И. Петровъ (д. сг): Г. г. народни представители! По този така инцидентно повдигнатъ въпросъ азъ считамъ, че гледнцето, което се изказа по него отъ г. Ванко Георгиевъ, не може да бѣде възприето, защото законодателната инициатива този пътъ иде отъ правителството, респ. отъ г. министра на народното просвѣщение, да се измѣнятъ строго опредѣлени членове отъ закона за народното просвѣщение. Въ такъвъ случай ние ще има да се занимаваме само съ това законодателно предложение, което застъпа измѣненіето само на тия членове. Би имало смисълъ да се процедира, както г. Ванко Георгиевъ каза, ако г. министърътъ на народното просвѣщение се явише съ единъ новъ законопроектъ за народното просвѣщение и каже: г-да, депозирамъ този новъ законъ за народното просвѣщение въ цѣловата целостъ. Тогава можемъ да измѣняваме текстовете, можемъ да вмѣкваме нови членове, но сега, когато тази законодателна инициатива на министра се е свързала конкретно върху известни членове, не може на второ четене, следъ като законътъ е гласуванъ на първо четене и е отишълъ въ комисията, последната да създава нови членове, други да измѣнява, трети да премахва. Ако се иска да се вмѣкне нѣкое ново измѣнение, или да се внесе нѣкой новъ текстъ, за това нѣщо има друга инициатива: тя е частната законодателна инициатива: ще трѣбва съответното число народни представители да внесатъ едно такова законодателно предложение. Но по този пътъ да се върви сега, азъ смятамъ, че не е правилно, не е парламентарно. Ето защо, азъ поддържамъ становището на г. Сталийски, щото заглавието да си остане тѣй, както е внесено отъ г. министра на народното просвѣщение.

Председателътъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ съмъ сезиралъ Народното събрание съ измѣненіето на нѣкои членове отъ закона за народното просвѣщение. Тѣзи членове сж точно указани и изброени тукъ. Азъ не правя едно общо измѣнение на сега действащия законъ за народното просвѣщение, а частично, което застъпа само нѣкои членове отъ закона — тѣзи, които сж поменати тукъ. Ако бѣше казано иначе: законъ за измѣнение на закона за народното просвѣщение, както предлага г. Ванко Георгиевъ, тогава естествено е, че Народното събрание щѣше да има право да направи една ревизия на всички членове и да се спре върху всички ония, които то смята, че може да се измѣнятъ, въ това число, разбира се, и чл. 82.

Конкретно за чл. 82, който повдигна тѣзи спорове тукъ. Още когато комисията поиска да се занимае съ него, азъ повдигнахъ въпроса дали е парламентарно и дали може ти да урежда въпросъ, съ които Парламентътъ не е сезиранъ отъ правителството при първото четене на законопроекта. Комисията се позова на обстоятелството, че чл. 82 фигуриралъ въ законопроекта. Обяснихъ, че това е печатна грѣшка, както има и други печатни грѣшки, допуснати както въ нумерацията, така и въ нѣкои текстове — погрѣшно препечатани. Комисията не възприе това мое становище и реши да се занимае и съ чл. 82, въпрѣки че въ самия проектъ азъ не предлагамъ никакво измѣнение на чл. 82, а само за прегледностъ бѣхме напечатали действующия законъ и насреща измѣненіята, които искаме. Комисията не възприе моето становище и въ болшинството си реши да се унищожи чл. 82, като се предвиди нѣщо въ предшествуващия членъ.

И азъ мисля, че становището, на което застава г. Сталийски, е по-право. Не правя голѣмъ въпросъ и нѣма да правя отъ това, дали вие ще приемете да се отхвърли или да не се изхвърли чл. 82, но смятамъ, че това е правилната постановка на въпроса. Чл. 82 не може да фигурира тукъ въ заглавието. Когато ще се разглеждатъ измѣненіята, които комисията прави въ чл. 81, Парламентътъ е властенъ да се повърне на чл. 82 и да си каже думата.

Председателътъ: Г. г. народни представители! Има предложение отъ народния представителъ г. Александъръ Сталийски въ смисълъ да се изхвърлятъ отъ заглавието чл. чл. 81 и 82, понеже не фигуриратъ въ първоначалното заглавие, а сж внесени отъ комисията.

Х. Мирски (д. сг): Г. председателю! Освенъ тѣзи членове, има и други такива членове, напр. чл. 44, чл. 128 и други — нѣма ги въ първоначалния текстъ на заглавието.

Председателътъ: После ще си кажете думата по тѣхъ. — Който приема тѣхъ предложението на г. Сталийски, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

С. Костурновъ (д. сг): Г. председателю! Има и други членове, които сж поставени тоже отъ комисията като измѣнени. Какво ще правите съ тѣхъ?

Председателътъ: Нѣма предложение по тѣхъ.

С. Костурновъ (д. сг): Какъ предложението? Нали трѣбва да се процедира по сѣщия начинъ?

Х. Ниселовъ (д. сг): Чл. 81 и чл. 82 не сж вмѣкнати отъ комисията.

Председателътъ: Ще поставя на гласуване заглавието на закона. Ония отъ васъ, които приематъ заглавието на закона тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, безъ чл. чл. 81 и 82, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣненіето въ чл. 1 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията замѣни думата „постановени“ съ думата „предвидени“.

Председателътъ: Понеже никой не иска думата по измѣненіето въ чл. 1, ще го поставя на гласуване. Ония отъ васъ, които приематъ измѣненіето по чл. 1 тѣй, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣненіето на алинея втора на чл. 8 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие това измѣнение тѣй, както се предлага отъ г. министра.

Председателътъ: Ония отъ васъ, които приематъ измѣненіето на алинея втора на чл. 8 тѣй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣненіето въ чл. 10 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие измѣненіето въ чл. 10 безъ промѣна.

Председателътъ: Ония, отъ васъ, които приематъ измѣненіето по чл. 10 тѣй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете)

„Алинея седма на чл. 11 се изпуска.“

Комисията прие да се изпусне алинея седма на чл. 11.

Председателътъ: Ония, отъ васъ, които приематъ да се изпусне алинея седма на чл. 11, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣненіето на алинея втора на чл. 12, безъ забележкитѣ — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията измѣни алинея втора на чл. 12, безъ забележкитѣ така: (Чете)

„Учебниятъ комитетъ се състои отъ 5 души, трима отъ които се взематъ по изборъ отъ министра измежду членоветѣ на учебния съветъ и то по единъ отъ колежитѣ на първоначалнитѣ училища, на прогимназитѣ и на сръднитѣ училища, и двама — по свободенъ изборъ отъ министра. Членоветѣ на учебния комитетъ трѣбва да бѣдатъ редовни учители, като освенъ това, последнитѣ двама трѣбва да иматъ цензъ на началникъ на отдѣление и да владѣятъ единъ чуждъ езикъ. Членоветѣ на учебния комитетъ се назначаватъ съ указъ; единъ отъ тѣхъ се назначава за председателъ. Тѣхниятъ мандатъ трае три години, но могатъ да бѣдатъ преназначавани. Ако преди изтичане на мандата имъ нѣкой отъ тѣхъ бѣде освободенъ отъ длѣжностъ, попълването на комитета става по сѣщия начинъ.“

Председателът: Понеже никой не иска думата по измъненото на алинея втора от чл. 12, ще го поставя на гласуване. Ония от вас, които го приемат, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. ср): (Чете)

„Чл. 16 се изпуска“.

Комисията прие да се изпусне чл. 16.

Председателът: Ония от вас, които приемат да се изпусне чл. 16, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. ср): (Чете)

„Чл. чл. 17, 18 и 19 стават чл. чл. 16, 17 и 18“.

„Въ чл. 20, който става чл. 19, числото „6“ се замъни съ числото „10“.

Комисията прие измъненото въ чл. 20, който става 19, безъ промъна.

Председателът: Ония от вас, които приемат измъненото на чл. 20, който става чл. 19, както се докладва, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. ср): (Чете)

„Чл. 21 става чл. 20.“

(Чете чл. 22, който става чл. 21, — вж. приложение № 38, Т. I)

Чл. 22, който става чл. 21, комисията го измъни така: (Чете)

„Учебниятъ съветъ се състои:

а) отъ главния секретаръ, ректора на Университета, началниците на отдѣления, главните инспектори, двамата членове на учебния комитетъ, които не сж по изборъ членове на учебния съветъ, бивните министри на народното просвѣщение, директоритъ на народнитъ музеи, народната библиотека въ София и народния театъръ — по право;

б) отъ единъ директоръ на срѣдно училище, единъ директоръ на учителски институтъ, единъ окръженъ училищенъ инспекторъ, единъ председател на училищно настоятелство, единъ директоръ на прогимназия, единъ помощникъ училищенъ инспекторъ, единъ главенъ учителъ, трима представители на инороднитъ училища, трима окръжни съветници — назначени отъ министра, по единъ представител на министерствата, подъ ведомството на които има училища, назначени отъ съответнитъ министри, и единъ представител на св. Синодъ, посоченъ отъ последния;

в) отъ по единъ представителъ за всѣки два окръга на учителитъ отъ първоначалнитъ училища, прогимназитъ и срѣднитъ училища; по единъ представител на учителскитъ институти, на Художествената академия, на Музикалната академия, на всѣки факултетъ при Университета и на всѣко висше училище подъ ведомството на Министерството на народното просвѣщение — по изборъ отъ надлежната колегия — и отъ по единъ представител на българския учителски съюзъ, на съюза на учителитъ отъ прогимназитъ, срѣднитъ и висшитъ училища и на професорското дружество, избрани отъ управителнитъ имъ съвети.“

Председателът: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Димитровъ.

Т. Димитровъ (с. д): Г. г. народни представители! Токущо приехме измъненото по чл. 10, съ което се изхвърля отъ закона за народното просвѣщение главата „специални училища“. Когато се изхвърлятъ специалнитъ училища отъ ведомството на Министерството на народното просвѣщение, ние, както въ комисията, така и днесъ изказваме своето пълно съгласие за това, защото за специалнитъ училища най-добре би могли да се грижатъ съответнитъ министерства. Но, когато ние изхвърляме специалнитъ училища отъ ресора на Министерството на народното просвѣщение, само по себе си следва да се махнатъ и членоветъ на Учебния съветъ като действителни членове, които идатъ отъ другитъ министерства. Въ буква б, въ последната частъ, се казва: (Чете) „по единъ представител на министерствата, подъ ведомството на които има училища, назначени отъ съответнитъ министри, и единъ представител на св. Синодъ, посоченъ отъ последния“. Тази частъ отъ буква б, съгласно съображенията, които се наведоха въ комисията и тукъ, азъ мисля, че трѣбва да отпадне и да се замъни съ една забележка въ края на сѣщия членъ съ следната редакция: (Чете) „Въ заседанията на Учебния

съветъ участвуватъ съ съвещателенъ гласъ по единъ представителъ отъ министерствата, подъ ведомството на които има училища.“

Министерството никога не губи правото да повика вещи лица, да повиква специалисти по всички въпроси, които биха могли да се родятъ въ сеситъ на Учебния съветъ. Иомъ, следователно, Министерството на народното просвѣщение се освобождава отъ грижитъ за специалнитъ училища и ги прехвърля върху другитъ министерства, каквото е Министерството на търговията, промишлеността и труда, Министерството на земледѣлнето и държавнитъ имоти и т. н., следва всѣки лица, които биха могли да се произнасятъ по въпроси, които иматъ прѣка или косвена връзка съ специалното образование и съ образованието по другитъ ведомства на министерството, да бждатъ повикани, привлечени да дадатъ своето компетентно мнение. Затуй именно тѣзи лица, по моето убеждение, не могатъ да участвуватъ въ учебния съветъ, освенъ съ съвещателенъ гласъ.

Моля, следователно, да се сложи на гласуване моето предложение и да се приеме, щото тази частъ отъ буква б да отиде като забележка къмъ края на члена съ редакцията, която прочетохъ

Председателът: Има думата народниятъ представителъ г. Хараламби Стояновъ.

Х. Стояновъ (к): Г. г. народни представители! Къмъ чл. 22 който става чл. 21, въ алинея б правя сѣщото предложение и съмъ съгласенъ съ г. Тодоръ Димитровъ, да се изхвърлятъ думитъ „и единъ представителъ на св. Синодъ, посоченъ отъ последния“.

Въ алинея в думитъ „отъ по единъ представителъ за всѣки два окръга“ да се замънятъ съ думитъ „отъ по двама представители за всѣки окръгъ“.

Въ сѣщата алинея в следъ думитъ „на професорското дружество“ да се прибавятъ думитъ „и на организацията на учителитъ и служащитъ на народната просвѣта.“

Г. г. народни представители! Но последната алинея въ Учебния съветъ се предвижда да бждатъ представени делегати отъ Съюза на основнитъ учители, отъ Съюза на класнитъ учители и отъ организацията на професоритъ, която брой само 150 души членове, а отъ организацията на учителитъ и служащитъ по народната просвѣта, която брой повече отъ 4 хиляди души и която е една законна организация и защитава интереситъ на учителитъ, както въ самия законопроектъ, тъй и отъ комисията не е приетъ представителъ. Азъ правя предложение да бжде и тя представена въ тази комисия по просвѣтата.

Председателът: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ не съмъ съгласенъ и съ дветъ предложения, които се направиха, и моля тѣ да не бждатъ приети.

Въпросътъ, който повдига г. Тодоръ Димитровъ, въ комисията бѣше обстойно разискванъ и комисията почти единодушно прие тази редакция, която ви се предлага съ измъненията. Забележката, която предлага той, е насочена да се изхвърли представителъ на св. Синодъ, на черквата, като се мотивира съ това, че тъй като специалнитъ училища се отдѣлятъ и си отиватъ къмъ съответнитъ министерства, и ние не предвиждаме тѣхни представители въ Висния учебенъ съветъ, следвало би било и специалнитъ училища, каквито сж духовнитъ, да не бждатъ и тѣ представени, или же, ако бждатъ представени, да бадатъ представени съ съвещателенъ гласъ. Обаче г. Димитровъ грѣши, като забравя, че решенията на Висния учебенъ съветъ не сж задължителни за министерството.

Т. Димитровъ (с. д): Това знаа.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: То е съвещателно тѣло. Много отъ неговитъ решения азъ възприехъ, други не възприехъ, следователно, не сж задължителни. Това е единъ помощенъ органъ на министерството и нищо повече.

Т. Димитровъ (с. д): Ще иматъ съвещателенъ гласъ само въ съвещателното тѣло.

Министър-председател А. Ц. Цанков: Що се касае до това, че известни министерства имат под своето ведомство училища с общообразователен характер, то е само едно-единствено министерство — Външното министерство. — Това сж българският училища въ чужбина. Обаче, тъй като обучението от тѣх става по програмата на всички училища и учителитѣ се назначават от министра на външните работи по препорѣка на Министерството на просвѣщеніето — поне тази година тази практика се усвои — то, очевидно е, че тѣзи училища сж единъ видъ представени съ обстоятелството, че въобще учителското тѣло е представено въ Висшия учебенъ съветъ.

Толкозъ по тѣзи бележки.
Макаръ че тенденцията на Висшия учебенъ съветъ бѣше да се намали броятъ на състава му, за да се направи той по-жизнеспособенъ, но, следъ всеостранното обмисляне на този въпросъ, вмѣсто да намалимъ, ние увеличихме броя, като предвидѣхме всички бивши министри на народното просвѣщение да бѣдатъ по право членове на Висшия учебенъ съветъ.

Т. Теодоровъ (д. сг): Значи и Омарчевски?

Министър-председател А. Ц. Цанков: Да, и той ще бѣде. — Увеличихме и представителството на учителството: намѣсто, както бѣше по-рано, по единъ представител на три окрѣга, сега го направихме на два окрѣга.

Но г. Хараламби Стояновъ повдигна единъ другъ въпросъ — въпросъ за учителската организация къмъ ул. „Врабча“ или къмъ друга, не зная, за комунистическата учителска организация, която се прикрива подъ формата на чиновници или служачи по ведомството на Министерството на просвѣщеніето. За министерството има единъ съюзъ, който сѣществва отъ 30 и нѣколко години; той е Общиятъ учителски съюзъ. Този учителски съюзъ е представенъ. Тѣзи господа да отидатъ и да заповѣдватъ тамъ, да не целиятъ учителството и да дойдатъ да бѣдатъ представени чрезъ него. (Ржкоплѣскане отъ сговориститѣ) Затова не съмъ съгласенъ съ тази поправка. Този съюзъ, за който г. Хараламби Стояновъ говори, е неелегаленъ. Азъ бѣхъ принуденъ да спра неговия вестникъ, защото пишеше невъзможни работи не само по отношение на нашата политикъ по просвѣщеніето, но и за правителството. Очевидно, това е единъ болшевишки листъ, една болшевишка организация, която по никой начинъ нѣма да се съгласи да бѣде официално призната и да допусна въ Висшия учебенъ съветъ да ми се представляватъ тѣзи господа, които азъ не допускамъ да бѣдатъ и учители. Тѣ трѣбва да си вървятъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

В. Георгиевъ (д. сг): Трѣбва да има единъ представител на III интернационалъ!

Председателъ: По измѣнението на чл. 22, който става чл. 21, има направени предложения, а именно, отъ народния представител г. Тодоръ Димитровъ, въ смисълъ, щото краятъ на буква б да се изхвърли, като стане като забележка къмъ сѣщия членъ, съ следущото съдържаніе: (Чете) „Въ заседанията на Учебния съветъ участвуватъ съ съвѣстеленъ гласъ по единъ представител отъ министерствата, подъ ведомството на които има училища.“ Ония отъ васъ, които приематъ предложението на г. Тодоръ Димитровъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Отъ народния представител г. Хараламби Стояновъ има предложение по сѣщия членъ, а именно въ буква б думитъ „и единъ представител на Св. Синодъ, посоченъ отъ последния“, да се изоставятъ. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Отъ сѣщия народенъ представител има предложение къмъ буква в, въ смисълъ, въ началото, вмѣсто думитъ „отъ по единъ представител за всѣки два окрѣга“ да се каже „отъ по двама представители за всѣки окрѣгъ“. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение на г. Хараламби Стояновъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Сѣщиятъ предлага къмъ буква в въ края, следъ думитъ „на професорското дружество“, да се прибавятъ още и следущитѣ думи „и единъ представител на организацията на учителитѣ и служачитѣ на народната просвѣта“. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Ще поставя на гласуване измѣнението на чл. 22, който става чл. 21. Които приематъ измѣнението на чл. 22, който

става чл. 21, тѣй, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете)

„Чл. чл. 23, 24 и 25 оставатъ чл. чл. 22, 23 и 24“.

(Чете измѣнението на чл. 26, който става чл. 25 — вж. приложение № 38, Т. I)

Председателъ: Има думата народниятъ представител г. Христо Киселовъ.

Х. Киселовъ (д. сг): Една малка грѣшка има. Въ проекта е казано, че думитъ „едно трудово общество“ се замѣнятъ съ думата „общество“. Трѣбва да се каже „обществото“.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Да, членувана трѣбва да бѣде тази дума.

Председателъ: Има думата народниятъ представител г. Тодоръ Димитровъ.

Т. Димитровъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Макаръ нѣкон да се отнесоха пренебрежително къмъ нашата критика, която направихме още при първото четене на законопроекта, за което има доказателства и въ началото на речта на самия министър-председател, произнесена на 4 априлъ, въ всѣки случай, ние се смѣтаме за задължени да изразимъ и да подчертаемъ нашето становище по известни положения, които тѣй или нѣтъ, засѣгатъ една обширна материя, каквато е тая за учебното дѣло въ страната.

Още при първото четене на законопроекта азъ повдигнахъ въпросъ, че съ измѣнението, което внася г. министърътъ на просвѣщеніето, съ премахването нагледъ на една думичка „трудово“, се прави едно сѣществено измѣнение. И когато ние пледираме за едно трудово училище, азъ искамъ да бѣдемъ напълно разбрани. Ние не пледираме за трудови работилници, но ние пледираме за трудово обучение, което ще рече, когато ние искаме да фигурира въ целта на основното образование терминътъ „трудово общество“, ние разбираме, че програмитѣ, които обематъ материята по всички предмети въ основнитѣ училища, ще бѣдатъ систематизирани и свързани съ различнитѣ клонове отъ производството на страната. Само тогава обучението въ основнитѣ училища може да бѣде одухотворено. Всички ние, българскитѣ граждани, имаме основание да се оплакваме, че първоначалнитѣ и въобще основнитѣ училища изпушатъ отъ своитѣ сгради свършено неподготвени деца; всички знания, които горе-долу се преподаватъ схоластично, оставатъ неизползувани. Нѣкон, които познаватъ механизма на обучението и механизма въобще на училищния строй, мислятъ, че грѣхътъ за тѣзи дефекти, за тѣзи резултати лежи изключително върху учителя. Но когато учителътъ има предъ себе си една програма, въ рамкитѣ на която той трѣбва да се движи неуклонно, когато системата на материята не е нагледна да отговаря на практическитѣ нужди на обществото, учителътъ не е въ състояние да одухотвори тази материя.

Ето защо ние настояваме текстътъ на чл. 25 отъ проекта на г. министра на просвѣтата да остане стария, а именно думитъ: „а думитъ „едно трудово общество“ се замѣнятъ съ думата „обществото“ да се премахнатъ. (Възражения отъ сговориститѣ) Много интересно е, ако правите възражения и ако мислите, че азъ тенденциозно искамъ да се премахне това. И апострофитѣ ви говорятъ, че вне действително влагате тенденция.

А. Сталийски (д. сг): Че нѣма смисълъ само тая дума. Никакъвъ смисълъ не е вложенъ.

Т. Димитровъ (с. д): Азъ казвамъ, че има смисълъ, затуй защото утрѣнитѣ програмосѣставители ще трѣбва да иматъ предъ видъ професионалитѣ . . .

П. Алексъвъ (с. д): (Къмъ А. Сталийски) Пенкелеръ сте вие! Нѣма нѣщо, което да не знаете — всичко знаете!

А. Сталийски (д. сг): А ти си капацитетъ по всичко!

П. Алексъвъ (с. д): Малко приличие! Какъ не те е срамъ! Ти всичко знаешъ!

Председателъ: (Звъни) тишина, г-да!

Т. Димитровъ (с. д): Единствениятъ мотивъ, г. г. народни представители, който ме застава да искамъ да остане

терминът „трудово общество“ е само този, че утре програмосъставителитъ, Учебниятъ съветъ, Учебниятъ комитетъ и специалнитъ лица, които биха били привлѣчени за изработване на една програма, съ която министерството ще се занимае безъ друго, трѣбва да иматъ предъ видъ целитъ, които има да преследва основното училище въ страната. Защото Учебниятъ съветъ, респективнитъ мѣста, ще могатъ да наредятъ, да систематизиратъ учебната материя най-добре тогава, когато иматъ предъ очи една опредѣлена целъ. И, както ви казахъ, надѣваме се, че при една програма, свързана каузално съ производството въ страната, съ практическитъ нужди на гражданитъ, на населението, ще се задоволи гражданството, ще се премахне недоволството всрѣдъ него и ще се премахне този повикъ срещу лошитъ резултати на основното училище. Това е, повтарямъ, единственото съображение, което азъ настоявамъ да се тури като единъ фаръ въ целта на основнитъ училища, за да може да се ориентиратъ съставителитъ на програмитъ въ тази посока.

Недейте забравя и друго нѣщо. Азъ ще използвамъ една мисль на г. министъръ-председателя, изказва въ речта му отъ 4 априлъ, въ която той казва: (Чете) „Училището мѣни своята физиономия, вътрешната организация и целитъ, които има да преследва, въ зависимостъ отъ идеитъ, които дава дадена епоха“. Не е мѣжко да се разбере, че днесъ епохата не е тази, която бѣше преди две десетилѣтия. Макаръ и кратъкъ периодъ отъ време, напр. отъ две десетилѣтия, обаче ние, преминали презъ единъ решителни събития, смѣло можемъ да кажемъ, че имаме друга една епоха, че сме нагазили въ друго време. И когато, следователно, днесъ правимъ въпросъ за целта на основното образование, и за целта въобще на всички видове училища, ние го правимъ още и съ огледъ на новитъ нужди.

И всички тия съображения, които азъ приведохъ, не могатъ да намѣрятъ — още отсега мога да ви заявя — една сериозна оппозиция, освенъ една предвзетостъ, защото се плашатъ отъ думата „трудово“, защото, за нещастие, тукъ отъ лѣво образуваха нѣкаква Трудова партия. (Оживление всрѣдъ сговориститъ) Ориентацията, следователно, на българския учител трѣбва да бѣде къмъ една подобна целъ.

Моля, следователно, да бѣде прието туй предложение, което азъ правя.

С. Мошановъ (д. сг): Въ комисията г. Димитровъ бѣше за премахване на думата „трудово“. Ето, всички сѣ свидетели.

Т. Димитровъ (с. д): Азъ съмъ за премахването на туй измѣнение, което се прави.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Христо Киселовъ.

Х. Киселовъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Споръ се води около едно понятие, вмѣкнато по-рано въ закона за народното просвѣщение — това е понятието „трудово общество“. Азъ не искамъ да се спирамъ на мотивитъ, които заставиха бившето правителство да вмѣкне това понятие въ закона. Азъ мога да кажа само едно, че това бѣше единъ видъ дамагогия. Съображенията, които г. Тодоръ Димитровъ навежда тукъ отъ чисто педагогическо гледище, може-би до известна степенъ сѣ оправдани въ такава смисль, че щомъ въ законопроекта се казва, че училищата подготвятъ децата за едно трудово общество, да се даде и такъвъ отенѣкъ на образователната работа въ училищата, или другокаже казано, при обучението въ тия училища да се вмѣква така наречения трудовъ принципъ, единъ принципъ, за които се водятъ спорове отъ десетки години на други мѣста, а отъ нѣколко години и въ нашия педагогически печатъ. Но сега въпросътъ е: необходимо ли е да се тури това понятие „трудово общество“, за да може да се вмѣкне трудовия принципъ при обучението? Азъ казвамъ: не. Въ американскитъ първоначални училища, безъ да се прави такава дадания, каквато се прави у насъ, въ обучението е прокаранъ трудовиятъ принципъ. Още Екатерина Янжулъ преди 25 години на изложението въ Чикаго бѣше посетила американскитъ училища и даваше една картина за действително пълното прокарване принципа на трудовото обучение въ тия училища. Въ Англия, преди 20 години, се основа училището на д-ръ Редзи, въ което се възпитаватъ синоветъ на английскитъ лордове, които плащаха преди войната повече отъ 20.000 франка годишно. Тамъ е прокаранъ на-

пълно принципътъ на трудовото обучение, безъ да се машифицира навънъ, че се подготвятъ за нѣкакво трудово или за нѣкакво айнаджийско общество. По-нататкъ, вземете въ Германия така нареченитъ Landerziehungshe основани отъ д-ръ Листъ, които намѣриха разпространение следъ туй и въ Швейцария и въ другитъ страни на Европа, въ които също така се прокарва пълно трудовия принципъ при обучението. Е добре, азъ казвамъ: г. Омарчевски вмѣкна това понятие „трудово общество“, но кажете ми какъ се прокарваше този трудовъ принципъ въ нашитъ училища?

Нѣкой отъ сговориститъ: Съ пѣсенята „да живѣй, живѣй труда“. Това бѣше само.

Х. Киселовъ (д. сг): Когато говоримъ за трудовия принципъ, трѣбва да го разгледаме отъ неговата дидактическа страна. Попитайте хората отъ Комунистическата партия, какво разбиратъ подъ това да се вмѣкне трудовия принципъ въ обучението? Тѣ искатъ просто на просто индустриаленъ трудъ, когато задачата на първоначалнитъ училища е да подготви човѣтъ, а следъ това гражданитъ, работникъ, чиновникъ, и т. н. Поради тия съображения, г-да, азъ смѣтамъ, че не трѣбва да тураме едно понятие, което на практика може да ни докара до тамъ, че да теглимъ на лѣво и на дѣсно. Нашитъ деца не могатъ да ставатъ предметъ на експерименти. Още повече ние не можемъ да говоримъ за трудово или айнаджийско общество, защото ние готвимъ човѣка за обществото, а това общество въ 99% е трудово. Има известенъ процентъ отъ граждани въ цѣлия свѣтъ и въ България, които водятъ животъ на паразити. Но азъ смѣтамъ, че когато ние казваме, че готвимъ детето чрезъ основно училище за членъ на обществото, ясно е, понеже въ това общество трудовия елементъ е преобладающъ, че ние го готвимъ за трудово общество, за различнитъ сфери на труда.

Н. Пждаревъ (д. сг): Казано е полезенъ членъ.

Х. Киселовъ (д. сг): Това сѣ специални дидактически въпроси, съ които не бива да се злоупотрѣбва, защото споредъ менъ, тъй както се схваща сега трудовиятъ принципъ, не е той единствениятъ, изключителенъ дидактически принципъ, а има и други. Заради това азъ настоявамъ да си остане така, както се прие въ комисията, като се направи тази малка поправка, а именно думата „общество“ да стане „обществото“ за да се избѣгне нелогичността. (Ржкоплескания отъ сговориститъ.)

Председателъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ моля чл. 26 да се приеме така, както е представенъ той отъ комисията, като се изхвърлятъ думитъ „едно трудово общество“ и се замѣнятъ съ думата „обществото“. Още когато се разискваше по принципъ законопроекта, азъ се спрѣхъ специално върху този членъ и казахъ, че нѣма общество въ свѣта, нито е имало, нито ще има, което да не е трудово общество; че всѣко общество, било то буржоазно, комунистическо или социалистическо, е трудово, защото почива на три глѣми принципа: на принципа на частната собственост, на наследственото право и на раздѣленнето на труда. Раздѣленнето на труда е стопанска основа, върху която се изгражда обществото. Другъ е въпросътъ за разпредѣленнето на общественитъ блага. Тамъ можемъ да споримъ, тамъ можемъ да се съгласимъ, че има една несправедливостъ, една неравномѣрностъ, но що се касае за икономическата основа на едно общество, то тя е била и ще бѣде винаги трудова, защото ще почива върху раздѣленнето на труда. И затова казахъ, че тази думичка „трудово“, която е внесена тукъ, е една безсмислица, защото всѣко общество е трудово. Г. Тодоръ Димитровъ, обаче, повдига другъ единъ въпросъ. Мене това ме оудва, защото той въ комисията не разви своитъ идеи, нито тогава, когато по принципъ се разискваше законопроекта.

Т. Димитровъ (с. д): Говорихъ за трудовото училище.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Въпросътъ се касае за единъ начинъ на обучение, за единъ методъ. Както каза г. Киселовъ, още се водятъ спорове и нѣма една установена училищна система, почиваща на трудо-

вия принципът. Има правени многобройни опити съ голѣми или по-малки резултати и успѣхи, но една училищна система, въ която методата на обучението да се води въз основа на трудовия принципъ, нѣма и мисли, че всѣки добъръ познавачъ на училищата въ свѣта ще се съгласи съ менъ. Този въпросъ, както казахъ, е споренъ, не е още разрешенъ, не клоня даже и къмъ разрешение. Нека ние не бъдемъ първитѣ. Азъ съмъ съгласенъ, ако имате добре подготвени учители, които да сж усвоили този методъ на обучение, да направимъ опитъ и да видимъ какво ще даде той. Но трудовиятъ начинъ на обучение се различава твърде съществено отъ онова, което г. Тодоръ Димитровъ препоръчва. Той смѣта, че училището трѣбва да бѣде пригодно така, щото ученикътъ, като се бучава да усвоява и известни стопански манипулации или известни стопански сръчности, съ които да отиде после въ живота — единъ видъ да се професионализира училището. Това е невъзможно.

Т. Димитровъ (с. д.): Това азъ не разбирамъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Така го разбирате, защото казахте, че училището трѣбва да държи смѣтката за разнитѣ стопански отрасли: земледѣлие, занаяти, търговия, промышленостъ и пр. и пр.

Т. Димитровъ (с. д.): Това не е професионализиране; това е ориентация.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Такова училище е невъзможно. То ще бѣде една галиматия. Основното училище има за задача да даде подготовка на младежа, за да бѣде единъ достоенъ и полезенъ членъ на обществото — на сегашното или бъдещето. Бъдещето общество — какво ще бѣде то, не знамъ — но и то ще има своитѣ училища и споредъ идеитѣ на които ще се изгради, ще си нареди и училищата. Но то ще подготвя пакъ членове на едно общество. И тъй като всѣко общество е трудово, то това, както казахъ, е една излишна фразеология, която не дава абсолютно никакви указания, по които може да послужатъ за други цели — за кокетизиране, че сме поватори и че отиваме къмъ едно ново общество — трудово — което азъ не го знамъ нито отъ историята, нито отъ никъде, защото всѣко общество е трудово и не може да бѣде друго общество.

Затова моля народното представителство да се съгласи да се гласува членътъ тъй, както е предложенъ отъ комисията. Тия разисквания станаха въ комисията и тя бѣше се съгласила съ първоначалния проектъ.

Председателътъ: Г. г. народни представители! По предлаганитѣ измѣнения въ чл. 26, който става чл. 25, има предложение отъ народния представителъ г. Тодоръ Димитровъ въ смисълъ: (Чете) „Въ чл. 25 се изпуща: „а думитѣ „едно трудово общество“ се замѣнятъ съ думата „общество“. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Меншинство, Събранieto не приема.

Ще поставя на гласуване измѣнението на чл. 26, който става чл. 25, тъй, както се докладва. Ония отъ васъ, които приематъ измѣнението на този членъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранieto приема.

Докладчикъ А. Маржаровъ (д. сг.): (Чете)

„Чл. 27 става чл. 26“.

(Чете добавката къмъ чл. 28, който става чл. 27 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие предложената добавка безъ измѣнение.

Председателътъ: Поставямъ на гласуване добавката къмъ чл. 28, който става чл. 27. Който приематъ добавката къмъ този членъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранieto приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг.): (Чете)

„Чл. чл. 29, 30, 31, 32 ставатъ чл. чл. 28, 29, 30 и 31“.

(Чете измѣнението къмъ чл. 33, който става чл. 32 — вж. приложение № 38, Т. I)

Прието отъ комисията безъ промѣна.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг.): (Отъ трибуната) Азъ мисля, г-да, че думитѣ „лична хигиена“ трѣбва да си останатъ.

Сега навсѣкжде въ свѣта, когато става въпросъ за училищна хигиена и изобщо за здравна просвѣта, се изтъква, че у възрастнитѣ е много трудно да изкоренишъ нехигиеннитѣ привички, които сж се създали още отъ ранна възраст. Затова сега има тенденция хигиеничното възпитание да се започне още отъ ранна възраст. И нѣщо повече: нѣкои училищни лѣкари казватъ, че цѣлятъ учебенъ материалъ въ основнитѣ училища, различнитѣ предметъ, които се изучаватъ, би могли да се сведатъ въ единъ учебникъ, кадето да се засѣгатъ всички области, и тамъ въ една или друга форма да се прокаратъ и основнитѣ принципи за личната хигиена. Не искамъ да кажа, че личната хигиена трѣбва да остане въ училището като отделенъ предметъ, за нея да има отделенъ учебникъ или да има въ основното училище отделни часове по лична хигиена, но искамъ преподаването по лична хигиена да си остане. Да не се взема мотивъ отъ това, че опитътъ, който се направя, излѣзе несполучливъ. То стана, защото, трѣбва да признаемъ, ние нѣмаме още подготвени хора, нито да преподаватъ лична хигиена въ основнитѣ училища, нито да създадатъ учебникъ за тоя предметъ, по принципътъ е отличенъ. Искамъ да кажа, думитѣ „лична хигиена“ да си останатъ. Личната хигиена има голѣмъ смисълъ, голѣмо значение. Ако ние смѣтате, че въ основнитѣ училища трѣбва да се дадатъ основни понятия по география, затова, защото въ гимназиалнитѣ и въ гимназиалнитѣ класове се преподава география и ученицитѣ трѣбва да иматъ елементарни понятия по нея, на същото основание, по чисто педагогически съображения, азъ мисля, че нѣмъ въ срѣднитѣ училища се преподава хигиена, трѣбва елементарнитѣ понятия по хигиената да почнатъ да се изучаватъ още отъ I отделение. Пъкъ и така е било и досега, само че не е било оформено: всѣки учителъ въ своето преподаване е билъ задълженъ да преподава елементарни нѣща отъ хигиената. Това е било и трѣбва да си остане, като нѣма да има отделенъ предметъ, отделенъ учебникъ. Азъ съмъ по принципъ противъ многото учебници въ единъ класъ, защото училищната хигиена ги осажда. Ние виждаме, какъ нашитѣ ученици въ гимназиитѣ носятъ по три учебника по единъ предметъ и какъ се изморяватъ. Не знамъ това защо е, но ми се чини, че съ многото учебници само преуморяваме ученицитѣ. Пъкъ и сяко струватъ сега учебницитѣ, та би трѣбвало да се намалятъ. Въ единъ учебникъ за основното училище би могли да влѣзатъ четири предмета.

Искамъ да кажа, думитѣ „лична хигиена“ да си останатъ. Тя нѣма да се преподава като отделенъ предметъ, но все пакъ да се знае, че въ основното училище трѣбва да се преподава хигиена.

Председателътъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг.): Г-да! Въ комисията този въпросъ за „народно стопанство и лична хигиена“ се разисква доста много. И комисията намѣри, че ако се оставятъ въ отделни часове да се преподаватъ като отделни предметъ, тогава програмата ще бѣде много претрупана и ученицитѣ ще иматъ не 28, а повече отъ 30 часа седмично. Пъкъ и да искамъ учителътъ да преподава частъ отделно лична хигиена, комисията намѣри, че това е излишно, толкова повече, че личната хигиена се преподава въ другитѣ предметъ, особено по естествена история. Пъкъ и самиятъ правилникъ задължава всѣки учителъ още отъ самото начало на часа, преди да се чете молитвата, да преглежда чистотата на ученицитѣ, да имъ дава напътствие за чистота и пр. Тѣй че да се отдели отделенъ часъ за лична хигиена, азъ го намирамъ за излишно, защото и безъ това личната хигиена е застъпена.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Минчо Дилиановъ.

М. Дилиановъ (з): Г. г. народни представители! Азъ моля да си остане старата редакция на закона, да се запазятъ думитѣ „народно стопанство и лична хигиена“, както искамъ и преждеговорившиятъ народенъ представителъ. Г. г. народни представители! Въпреки това, че ние признаваме, какво основното училище, първоначалното училище и прогимназията, е училище за общо образование, не бива никой пътъ да изпадаме до този шаблонъ, че да разбираме общото образование като едно и също за всички деца въ цѣлата страна. Като изразъ на общото образование служатъ обикновено часоветѣ по четене; читатката е оня предметъ, който обективира цѣлото общо образование на децата; четивата застъпватъ изцѣло мировъзрението на децата; четивата, върху които се водятъ конференци съ

децата, застъпват общото образование. Но този шаблон, който е въведен в читанките, е много вреден за нашите деца. Нашите деца се различават твърде много едно от друго по своя душевен склад, защото те растат при съвършено различни условия, семейни и природни. Децата на жителите в планината се намират при съвършено други условия, отколкото децата на жителите в полето. И когато ние им даваме единъ такъв шаблон, когато ги подвеждаме под еднакъв знаменател, ние вършим една работа, която пречи на детската душа. Съображението на миналата Камара, за да предвиди този предмет „народно стопанство и лична хигиена“ беше това: да се даде понятие на детето за онзи стопански мъроприятия върху които въ бъдеще то ще съществува. Не сте вие да не знаете, че голъма част от децата прекрчават прага само на първоначалното училище и, следователно, онова, което детето ще научи там, ще бъде база, върху която то ще трупва практически познания от околността, от бъдещия негов стопански живот. И като така, ако вие не се съгласите да оставим „народно стопанство и лична хигиена“ като отделен предмет, належащо е да направим поне това, което е направено по отношение на прогимназията, която е по-горен етап на първоначалното училище. Там вие сте казали, че се преподава: (Чете) „Физика, естествена история, хигиена (обща с социална солидарност) и химия, въ свързка с приложението им към народното стопанство, земледелието, търговията и индустрията“. Ако вие не се съгласите да остане като отделен предмет „народно стопанство и лична хигиена“, то тръбва непременно да се съгласите — защото вече сте го приели за прогимназията — непосредствено след предмета „естествена история“ да се прибавят думите „въ връзка с народното стопанство и личната хигиена“. Мисля, че поне това тръбва непременно да направим. Съ него ще се пренесе една ценна услуга на нашето основно училище, защото ще заставим учителя да взема това, което ще влага въ детската душа, от околността на детето, да се справя съ стопанския битъ на неговата околност.

Председателът: Има думата народният представител г. Христо Киселовъ.

Х. Киселовъ (д. сг): Азъ ще бъда кратък, г. г. народни представители. Задачата на училището е да подготви детето за живота. Не ще съмнение, че детето тръбва да се ориентира и върху стопанската дейтелност, но за това не е необходимо въ първоначалното училище да има отделен предмет „народно стопанство“, защото когато се учат отделните предмети, напр., когато се учат природните науки, там се обръща внимание, щото полученото знание да се прилага към дадена дейтелност, която въ повечето случаи е стопанската дейтелност. Даже един абстрактен предмет, какъвто е смътането, взема своята материя от стопанския живот, а това не значи ли, че то ориентира детето въ стопанския живот? Защо не тръбва да се претрупа детето съ повече предмети и въ действителност да се дойде, както казват, до единъ керванъ отъ 40 кампи? Съ това ние ще подчертаемъ, че сме хора на стопанския живот, а детето ще изнемогва. Ние ще тръбва да отървемъ нашите училища от партизански съображения. Сега е въкътъ на детето.

Що се отнася до искането на г. д-ръ Руменовъ, азъ искамъ да ви обръна вниманието върху следното. Красива е теорията, а зелено е дървото на живота — теорията си е теория, а практиката си е практика. При изучаването на антропология въ първоначалното училище има приложение принципа, че получените знания ще тръбва да се приложат към личната и обществена хигиена на детето. Азъ държа не толкова на хигиеничните знания, колкото на хигиеничните привички, защото вие знаете, че има хора, които знаят хигиената, но съ нечистоплътни, както има хора, които знаят чълъта библия отъ кора до кора, но не съ религиозни. Навикът към хигиена тръбва да го дадат и училището, и семейството, и лъкарите — всички фактори тръбва да го подпомагат и да работят въ това направление. Като училищен инспекторъ, азъ съмъ ималъ случаи да виждамъ деца на бедни граждани да ходятъ съ скъсани дрехи, но много по-чисти, отколкото децата на хайлайфа — да не дава Господъ — които иматъ хигиенични знания, но нямат хигиеничен навикъ. Тръбва да се прави разлика между обучение и възпитание. За създаване на навикъ към хигиена, обучението има по-малко значение, отколкото възпитанието.

Заради това азъ поддържамъ положението както е въ законопроекта и както се възприе въ комисията.

Председателът: Има думата народният представител г. Сава Йордановъ.

С. Йордановъ (д. сг): Мене ми е чудно, че може да се говори за отделенъ часъ по хигиена въ основното училище. Ако има училище, въ което да мине единъ часъ безъ преподаване на хигиена, то не е училище. И мене ми е чудно, какъ може да има хора, които да настояватъ да има единъ часъ за хигиена, когато въ основното училище нито единъ часъ не може да мине, безъ да се обръща внимание на чистотата и на хигиената. Какъвто и предметъ да преподават като методикъ, вие винаги ще обърнете внимание на чистотата. Напр. преподават по естествознание за ушите — вие ще обърнете внимание върху хигиената на ушите; същото ще правите, когато преподават за очите, за зъбите и пр. Тъй че не тръбва да има часъ въ основното училище, въ който да не се даватъ на децата познания по хигиена. Ако има такава училище, въ което не се прави това, то е нещастно. Както училището искаха да го направятъ съ наднишъ трудово, същото е и тукъ. Хигиената тръбва да се преподава всеки часъ, а не въ отделенъ часъ. Така че членътъ тръбва да си остане тъй, както е.

Председателът: Има думата г. министърът на народното просвъщение.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ бихъ молилъ г. Руменовъ да се съгласи да не фигуриратъ въ закона думите „лична хигиена“. Тъ тукъ съ употребени въ смисълъ на предметъ „лична хигиена“, преподаванъ въ определено число часове. Вие чухте това, което каза г. Киселовъ, и може би отъ практика знаете, че нъма достатъчно часове. Освенъ това хигиената е предметъ, който не тръбва да се преподава, а тръбва да се практикува. Споредъ указанията, които дава министерството, децата тръбва да бъдатъ просвътени въ хигиенично отношение било съ живи примери, било като имъ се обясняват известни проблеми на хигиената, които се отнасят до личния животъ. Това се прави безъ да фигурира тя като специаленъ предметъ. Обаче така, както е, явява се едно претрупване на програмата и учителите съ принудени да запълняват извесно число часове съ преподаване на лична хигиена и децата се обременяват. За това моля предметътъ лична хигиена да се изхвърли. Казахъ, че личната хигиена се практикува въ училищата и се внася въ децата едно просвъщение по отношение на хигиеничността както въ училищата, така и въ живота, въ семейството на детето, като се бичуват известни пороци, като се корегират известни навици, недостатъци и т. н.

Що се касае до предмета „народно стопанство“, за който пледира г. Дилиановъ, моля и той да бъде изхвърленъ. Първоначалното училище има за задача да даде едно елементарно широко общо образование. Специални познания, каквито биха се дали напримеръ отъ предмета народно стопанство, биха само обременили програмата, тъй и детето ще бъде неподготвено да възприеме и асимилира такива познания. Народното стопанство има две страни: една е теоритическа, а другата практическа. Ако тръбва да преподадете теоритически народното стопанство на прогимназиалните ученици, то е безсмислица. Народното стопанство е една нова дисциплина, която се учи въ Университета и която не е въведена още дори въ гимназиите като предметъ. Да се преподаватъ на децата известни познания върху известни отрасли на производството или стопанския животъ, то би било само едно претрупване, би било едно изместване на програмата на първоначалното училище, което, както казахъ, има за задача да даде общи, а не специални познания на детето. Какви познания ще дадете? Ще дадете на децата малко познания по земледелие, по индустрия, по търговия и по занаяти, а това ще бъде само едно претрупване. Що се касае до практическото използване въ живота на знанията, които дава училището, обясни ви г. Киселовъ, че преподаването на всички знания става съ огледъ къмъ практическото имъ приспособление и използване въ живота. Дори и най-абстрактните предмети се преподаватъ съ огледъ да може детето да си послужи съ тяхъ въ живота.

За това ще моля да се приеме членътъ тъй, както е представенъ отъ комисията. Това е направено съ целъ да

се внесе едно съкращение, да се намалят излишниятъ баластъ, съ който сѫ претрупани децата.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): При тая декларация на г. министър-председателя азъ оттеглямъ предложението си.

Председателътъ: Има предложение отъ народния представителъ г. Минчо Дилиановъ, следъ думата „естествознание“ да се прибавятъ думитъ: „въ връзка съ народното стопанство и личната хигиена“.

Който приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Меншество, Събранието не приема.

Който приематъ измѣнението на чл. 33, който става чл. 32, тъй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете)

„Чл. чл. 34, 35, 36, 37 и 38 ставатъ чл. чл. 33, 34, 35, 36 и 37“.

(Чете измѣнението на чл. 39, който става чл. 38 — вж. приложение № 38 Т. I)

Комисията прие това измѣнение въ следната редакция: (Чете) „Алинея четвърта на чл. 39, който става чл. 38, се измѣня така: За всѣко неизвинено дневно отсъствие до 10 дни подредъ или съ прекъсване, родителитъ или настойниците се глобаватъ отъ окръжния училищенъ инспекторъ отъ 2—10 л. дневно. Ако до 1 декемврий детето не постѣпи въ училище, или е постѣпило, но презъ течението на учебната година отсъствува повече отъ 10 дни непрекъснато безъ уважителни причини, родителитъ се глобаватъ отъ 200—500 л. отъ окръжния училищенъ инспекторъ“.

„Алинея пета на същия членъ се измѣня така: Наложената глоба се събира отъ секретаръ-бирника въ срокъ отъ 10 дни отъ деня на съобщението и се внася за училищното настоятелство за училищния фондъ. Въ противенъ случай секретаръ-бирникътъ се глобава отъ 150—300 л. отъ окръжния училищенъ инспекторъ и се задължава съ цѣлата сума на глобата, заедно съ лихвитъ, до окончателното ѝ издѣлжение.“

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ бихъ молилъ въ втората алинея да се направи една добавка въ смисълъ, наложената глоба на секретаръ-бирника да се събира отъ държавнитъ финансови власти, защото, ако другитъ глоби ще ги събира секретаръ-бирникътъ, глобата, наложена върху самия секретаръ-бирникъ на общината, нѣма кой да събере. Като училищенъ инспекторъ азъ съмъ ималъ разправии съ финансовитъ власти по този въпросъ и често пъти тѣ сѫ отказвали, защото сѫ смѣтали, че събирането на глоби въ полза на общинитъ и на училищнитъ настоятелства не е въ тѣхна обязаностъ. За да се избѣгне това, предлагамъ следната добавка: „глобата, наложена на секретаръ-бирника се събира отъ държавната финансова властъ чрезъ окръжния финансов началникъ“.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Съгласенъ съмъ.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Нешковъ.

Г. Нешковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Като членъ на комисията азъ въ нея поддържахъ едно гледище, което и тукъ ще изтъкна. Най-болниятъ въпросъ е редовното започване на занятията въ първоначалнитъ училища. Поради небрежността на родителитъ, никого ученицитъ не се изпращатъ на време въ училищата. За да се ликвидира еднажъ за винаги съ този въпросъ и за да се разреши правилно, глобитъ трѣбва да бѣдатъ събирани на време и да се държатъ отговорни отчетницитъ секретаръ-бирници. За туй, като се присъединявамъ къмъ предложението на г. Тодоровъ, правя и друго предложение; въ алинея пета, кѣдето се казва, че секретаръ-бирникътъ се глобава отъ 150 до 300 л., да стане отъ 200 до 500 л.

Председателътъ: Има предложение отъ народния представителъ г. Димитъръ Тодоровъ. ...

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Азъ съмъ съгласенъ съ него.

Председателътъ: ... глобата, която се налага на секретаръ-бирника, да се събира отъ държавния бирникъ.

Д. Тодоровъ (д. сг): Не. Бирникътъ не събира глоби; той събира само данъцитъ. Има специални агенти, които събиратъ глобитъ.

В. Молловъ (д. сг): Да се каже: „отъ държавнитъ финансови органи“.

Д. Тодоровъ (д. сг): „Отъ органитъ на държавната финансова властъ“.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Добре.

Председателътъ: „Отъ съответнитъ финансови органи“.

Д. Тодоровъ (д. сг): Добре.

Н. Падаревъ (д. сг): Да се тури една запетая, и после да следватъ думитъ: „която се събира ...“

Председателътъ: „Отъ съответнитъ финансови органи“.

Д. Тодоровъ (д. сг): Да, отъ държавнитъ финансови органи.

Председателътъ: Добре — „отъ съответнитъ държавни финансови органи“.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Така.

Председателътъ: И тъй, предложението на г. Тодоровъ е въ смисълъ: да се прибавятъ въ края на думитъ: „глобата, наложена на секретаръ-бирника, се събира отъ съответнитъ държавни финансови органи“. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Къмъ същата алинея има предложение отъ г. Нешковъ въ смисълъ: размъртъ на глобата на секретаръ-бирника да бѣде не 150—300 л., както е въ предложението на комисията, а отъ 200—500 л. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Меншество, Събранието не приема.

Ще поставя на гласуване измѣненията на чл. 39, който става чл. 38, тъй, както се докладваха, заедно съ току-що приетата добавка. Ония отъ васъ, които приематъ чл. 39, който става чл. 38, тъй, както се докладва, заедно съ току-що приетата добавка, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣнението на чл. 40, който става чл. 39 — вж. приложение № 38, Т. I) Комисията прие алинея първа отъ този членъ така, както е предложена отъ г. министъра.

Алинея втора на този членъ се измѣни отъ комисията така: (Чете) „Децата на български подданици християни“ — останалото безъ промѣна.

Алинея трета се прие безъ измѣнение.

Председателътъ: Г. г. народни представители! Ще положа на гласуване измѣненията на чл. 40, който става чл. 39. Едини отъ тия алинеи сѫ приети отъ комисията безъ измѣнение, а други — съ измѣнение.

На първо мѣсто ще поставя на гласуване измѣнението на алинея първа отъ чл. 40, който става чл. 39, която комисията е приела така, както е предложена отъ г. министъра. Ония отъ васъ, които приематъ измѣнението на алинея първа отъ тоя членъ така, както е предложена отъ г. министъра, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Въ алинея втора комисията е измѣнила само първоначалнитъ думи така: „Децата на български подданици християни“ — останалото безъ измѣнение. Ония отъ васъ, които приематъ измѣнението на втора алинея на чл. 40, който става чл. 39, заедно съ предложеното отъ комисията измѣнение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Третата алинея на същия членъ е приета отъ комисията безъ измѣнение. Ония отъ васъ, които приематъ алинея трета, която е приета отъ комисията, безъ измѣнение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣнението на чл. 41, който става чл. 40 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие този членъ така, както е предложенъ отъ г. министра.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Минчо Дилиановъ.

М. Дилиановъ (з): Г. г. народни представители! По сега действащия законъ тоя въпросъ бѣше разрешенъ тѣй, както се иска неговото разрешение, съ една добавка: че всички учебни помагала, учебници и други се набавятъ отъ училищните настоятелства. Това тогава се направихо единствено съ целъ да могатъ всички отстѣпки, отбиви и други, които се получаватъ отъ книжаритѣ, отъ доставчицитѣ на учебници и учебни помагала, да посаждатъ, тѣй да се каже, като единъ фондъ, отъ който да се даватъ безплатно учебни помагала на бедни деца. Сега, както направихо вие тукъ, като отхвърляте правото на училищните настоятелства да доставятъ тия учебни помагала, и да се ползватъ отъ ония отстѣпки за беднитѣ деца, фактически вие нищо не ще можете да дадете на тия бедни деца.

Азъ бихъ молилъ да си остане старата редакция, пакъ, ако това не стане, непременно да се учреди единъ фондъ при училищата за подпомагане на беднитѣ деца, за издръжка и снабдяването имъ съ храна и безплатни учебници и учебни помагала. За средства на тоя фондъ може да се вземе единъ малъкъ процентъ отъ общинския бюджетъ или да се намѣрятъ и други начини. Ако вие не се съгласите съ досега съществуващото положение въ закона, азъ бихъ молилъ да се помисли за учредяването на единъ фондъ, защото иначе никой нѣтъ училищнитѣ настоятелства не ще могатъ да подпомогнатъ нито едно бедно дете, защото при гласуването на общинския бюджетъ е най-тежко да се вземе отъ него една сума за тая целъ, както и за училищнитѣ библиотеки.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Хараламби Стояновъ.

Х. Стояновъ (к): Г. г. народни представители! Права предложение, чл. 41, който става чл. 40, да се измѣни така: (Чете) „Ученицитѣ отъ първоначалнитѣ училища се снабдяватъ безплатно съ учебници и учебни помагала отъ държавата чрезъ училищнитѣ настоятелства, а беднитѣ се подпомагатъ съ храна и облекло“. Тѣй както е въ законопроекта, предпоставя се на общинитѣ да се грижатъ за доставятъ храна за беднитѣ деца. Ние знаемъ, че много общини сѣ бедни и нѣматъ възможностъ да подпомагатъ ученицитѣ. По такъвъ начинъ законътъ не ще може да бѣде използванъ, за да се даде помощъ на беднитѣ ученици.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. ст): Отъ думитѣ на г. Дилианова би могло да се разбере, че съ тази промѣна като-че-ли комисията и вносителътъ на законопроекта иматъ нѣщо противъ снабдяването на беднитѣ ученици съ учебници. Причината за измѣняването на този членъ, струва ми се, е била свършено друга. Презъ 1920 г. ние имавме въ Русе комунистическо училищно настоятелство. То се нагърби съ задачата да снабди всички ученици безплатно съ учебници, обаче ние нѣмахме учебници дори до Коледа. Трѣбваше да се мине презъ общинския магазинъ, а не презъ училищното настоятелство. Трѣбваше да се обявяватъ търгове, трѣбваше да се прави туй или онуй и ние трѣбваше да работимъ безъ учебници цѣлия първи срокъ и много време следъ него.

Много по-практично е да се тури въ закона онова, което е възможно, и то да се направи задължително. И свръхъ туй много целело е общината, която нѣма ресурси, нѣма средства да обуче и облѣче едно бедно дете, да купува учебници и помагала на децата на банкеритѣ, на голѣмитѣ търговци, на голѣмитѣ индустриалци и т. н. — тия, които приематъ безплатнитѣ учебници просто съ едно очудване и които най-после искатъ децата имъ да иматъ собствени учебници и не се нуждаятъ отъ това благодеяние.

Заради туй, азъ мисля, че тѣй, както е редактиранъ тоя членъ сега, е добре редактиранъ, и нѣма освенъ да пожелаемъ г. министърътъ на народното просвѣщение да направи всичко възможно, за да застави чрезъ своитѣ органи общинитѣ да го изпълняватъ най-точно. То ще

бѣде единъ голѣмъ напредѣкъ, а не да имаме само една куха фраза, отъ която да не остане никакво съдържание.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Сава Йордановъ.

С. Йордановъ (д. ст): По твърдението на Дилиановъ, какво въ сега предложения законопроектъ се отнемало правото на училищнитѣ настоятелства да доставятъ учебни пособия, а по стария законъ щѣло да може да се спести сума за фондъ за подпомагане на бедни ученици, и следователно, това е било най-слабата страна на това законоположение, ще кажа, че азъ, като бившъ учителъ, зная, че трѣбваше да платя отъ кесията си 1.000 л., за да купя пособия, и да платя 250 л. за талига да ги пренесе, и следъ туй да пина 12 пъти на нисепцията какво съмъ направилъ, тя да ме пита къде съмъ далъ тѣзи 250 л. и отгоре трѣбваше да изхаяя толкова мастило и хартия и да ме държатъ отговоренъ, мимо туй, че съмъ далъ още 50 л. мои пари, за да мога да набавя учебници.

М. Дилиановъ (з): Всѣко дете купува непосредствено отъ търговеца и той прави нему лично отстѣпка. Купени колективно, получава се голѣма отстѣпка на десетки хиляди лева и тѣзи десетки хиляди лева отиватъ за издръжка на бедни деца. Та недейте говори само за вашето село.

С. Йордановъ (д. ст): Туй се отнася за селата, но азъ ви казвамъ, че то е най-непрактичното нѣщо. И затуй предлагамъ да си остане тѣй, както се докладва отъ г. докладчика. А Вашето предложение е невъзможно и безполезно.

Председателътъ: Има думата г. министърътъ на просвѣщението.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Това, което предлага г. Дилиановъ, собствено възстановяването на стария членъ отъ закона, само по себе си не е лошо, то е добро, но практиката, както ви каза и г. Димитъръ Тодоровъ, не дава тия резултати — училищнитѣ настоятелства не могатъ навреме да доставятъ учебници на децата — веледствие на което ние сме принудени да я преустановимъ и да ги задължимъ, подъ страхъ на известно наказание, да доставятъ учебници поне на беднитѣ деца и тамъ да бѣдатъ акуратни и точно изпълнителни. Иначе, ако бихме могли да направимъ другото, азъ бихъ се съгласилъ, но казахъ ви, можемъ да ви дадемъ маса сведения, че по 5—6 месеца децата сѣ стояли безъ учебници, чакатъ, щото училищнитѣ настоятелства да се наканятъ да ги купятъ, за да ги раздадатъ. Затова се принудихме, по силата на една необходимостъ, наложена отъ самия животъ, да избѣгнемъ тая практика и да искаме въ сѣмностъ това, което самиятъ животъ налага.

Азъ моля измѣненята на чл. 41, който става чл. 40, да се приематъ така, както сѣ въ законопроекта, защото така отговарятъ на действителността. Интересна на беднитѣ деца сме запитали действително, но жалко е, че напускаме единъ отбивъ, който можехме да го имаме иначе. Но какво да правимъ, когато училищнитѣ настоятелства инакъ сѣ неакуратни и страда учебното дѣло изобщо? Съ какво ще ги накараме да бѣдатъ акуратни, за да не чакатъ ученицитѣ 3—4—5 месеца, докато се наканятъ да имъ купятъ учебници? Затова комисията прие тази поправка. Този въпросъ се обсъди въ комисията — не зная дали г. Дилиановъ е билъ тамъ — и комисията единодушно прие това измѣнение, защото то отговаря на една жизнена необходимостъ.

Председателътъ: Г. г. народни представители! По предлаганитѣ измѣнения на чл. 41, който става чл. 40, има направени нѣколко предложения, на първо мѣсто отъ г. Минчо Дилиановъ, който предлага да остане стариятъ текстъ на чл. 41, както е билъ въ сега действащия законъ.

М. Дилиановъ (з): Моето предложение е за училищенъ фондъ за бедни деца.

Председателътъ: Фондътъ е отдѣлно нѣщо. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение на г. Минчо Дилиановъ, моля, да вдигнатъ ръка. Меншество, Събранието не приема.

Следъ туй по сжция членъ има направено предложение отъ г. Хараламби Стояновъ, въ смисълъ: (Чете) „Чл. 41, който става чл. 40, се измѣня така: Ученицитѣ отъ първоначалнитѣ училища се снабдяватъ безплатно съ учебници и учебни помагала отъ държавата чрезъ училищнитѣ настоятелства, а беднитѣ се подпомагатъ съ храна и облѣкло“. Ония отъ васъ, които праематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Поставямъ на гласуване измѣнението на чл. 41, който става чл. 40, тъй, както се докладва отъ г. докладчика. Ония отъ васъ, които приематъ това измѣнение на чл. 41 тъй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣненіята на чл. 42, безъ забележката, който става чл. 41 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие това измѣнение на чл. 42, който става чл. 41, тъй, както се предлага отъ г. министра, съ изключение на буква в, която измѣни така: (Чете)

„в) въ селата — отъ околійски училищни лѣкари, назначавани отъ окръжната постоянна комисия, а при липса на такива — отъ околійскитѣ и участъкови медицински лѣкари и фелдшери“.

Председателъ: Поставямъ на гласуване измѣненіята на чл. 42, който става чл. 41. Ония отъ васъ, които приематъ тия измѣненія, заедно съ измѣненіето, което предлага комисията на буква в, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 43 става чл. 42“.

(Чете чл. 44 — вж. приложение № 38, Т. I)

Въ буква б на чл. 44, който става чл. 43, думитѣ: „и църковно-славянско четене“ се изпущатъ.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ванко Георгиевъ.

В. Георгиевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Ние приехме да се занимаемъ само съ онѣзи членове, които сж внесени за измѣнение отъ г. министра. Чл. 44 не фигурира между тѣхъ. И ако трѣбва да бъдемъ последователни, въ таквъ случай трѣбва да оставимъ да се не занимаваме съ този членъ, защото туй приехме за чл. чл. 81 и 82. Азъ смѣтамъ, че трѣбва да бъдемъ последователни въ таквъ случай и да се не занимаваме и съ този членъ.

В. Молловъ (д. сг): Това е право.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Азъ съмъ съгласенъ съ това.

Председателъ: Г. г. народни представители! Има предложение отъ народния представителъ г. Ванко Георгиевъ, въ смисълъ: понеже чл. 44 не фигурира въ законопроекта, внесенъ отъ г. министра на просвѣщеніето, той не е искалъ неговото измѣнение и това измѣнение се предлага отъ комисията — пѣщо, което не може да стане споредъ гласуването, което направихме преди малко, той предлага чл. 44 да си остане така, както е билъ въ старата редакция.

Г. Пенчевъ (с. д): Вие предрешавате въпроса.

Председателъ: Това е единъ принципаленъ въпросъ.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: При чл. 82 стана смѣното.

Г. Пенчевъ (с. д): Ние говорихме въ комисията по този въпросъ. Ако г. министърътъ не бѣше съгласенъ, ние нѣхмѣ да внесемъ частно предложение.

Председателъ: Никой не ви лишава отъ тази възможность.

Г. Пенчевъ (с. д): Ние говорихме въ комисията по тия работи.

И Бръшляновъ (д. сг): Да остане за трето четене.

Председателъ: Не може едно законодателно предложение да мине само на второ четене, щомъ не е минало на първо четене.

Ще положа на гласуване предложението на г. Ванко Георгиевъ. Ония отъ васъ, които приематъ предложението на г. Ванко Георгиевъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Значи, чл. 44 остава така, както е въ стария законъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Какво говорихме въ комисията, а какво става тукъ!

Т. Димитровъ (д. сг): Щомъ е минало презъ комисията известно измѣнение, трѣбва да се положи на гласуване

Х. Киселовъ (д. сг): Това не е дребна работа. Законътъ се прави за години.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): Чл. чл. 44—49 ставатъ чл. чл. 43—48.

(Чете прибавката къмъ чл. 50, който става чл. 49 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие тази прибавка безъ промѣна.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Димитровъ.

Т. Димитровъ (д. сг): Искамъ предварително обяснение, какъ се разбира този членъ, защото съмъ отсъствувалъ отъ комисията, и моля г. министра на народното просвѣщение да каже, дали се разбира, че тия курсове могатъ да се откриватъ въ учебно време, въ течение на учебната година, или следъ като се завърши учебната година? Моля предварително да се обясни туй.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на просвѣщеніето.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Това сж допълнителни курсове единъ видъ за ония, които сж свършили прогимназия и които би трѣбвало да се усъвършенствуватъ. Понеже нѣма специални училища, министерството поема грижитъ да отваря допълнителни курсове, били тѣ вечерни, били недѣлни, презъ известни сезони за такива деца.

Т. Димитровъ (д. сг): Разбрахъ. Сега искамъ да продължа. Понеже разбрахъ смисъла на законосъставителя, азъ смѣтамъ, че тия две алинеи, които министерството е въмѣняло, трѣбва да надиятъ, трѣбва да се махнатъ, заради туй, защото, ако действително дадени мѣстни условия позволяватъ или изискватъ да се открие нѣкакъвъ специаленъ курсъ, 1—2—3-годишенъ, безразлично, Министерството на търговията, промишлеността и труда, на земледѣлнето и държавнитѣ имоти и пр. сж, които ще се грижатъ, съгласно пуждитѣ, за откриването и поддържането на такива курсове. Министерството на просвѣщеніето тукъ въ случая, въ тѣзи курсове, е непричомъ. Другъ би билъ въпросътъ, ако тия курсове бѣха въ свободното отъ училищнитѣ занятия време. Но понеже г. министърътъ обясни, че тѣ идатъ да допълнятъ знанията на завършилнитѣ прогимназия ученици, азъ мисля, че туй не е вече работа на Министерството на народното просвѣщение.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Това е наречено въ съгласие съ дветѣ министерства, тъй като тия курсове ще се водятъ въ училищата и много отъ преподаванитѣ предмети ще бѣдатъ преподавани отъ учители подъ ведомството на Министерството на народното просвѣщение. Това не сж кой знае какви специални познания, за да има специалности учители, а едно, чисто и просто допълнение на знанията на онѣзи, които сж свършили прогимназия, и на онѣзи, които нѣматъ възможность да свършатъ дори прогимназия. И въ разбирателство съ дветѣ министерства, както е уреденъ навѣждае въпросътъ за допълнителнитѣ професионални курсове, така е уреденъ и у насъ. Така е въ Германия, струва ми се, така е и въ Австрия, така е и въ Чехия; затова тази практика се прие и у насъ. Това е положението. Ако другитѣ министерства приематъ да ги уреждатъ, азъ нѣмамъ нищо противъ да

се откажа. Но ние, тритѣ министерства, се споразумѣхме и ги пое Министерството на просвѣщенieto.

Председателъ: Ще поставя на гласуване предложението за прибавяне две нови алинеи къмъ чл. 50, който става 49.

С. Костурковъ (д. ср): Нѣма нищо да излѣзе отъ тѣхъ.

Председателъ: Конто приемиатъ предложението за добавяне две нови алинеи къмъ чл. 50, който става 49, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. ср): (Чете)

„Чл. 51 става чл. 50.

„Въ чл. 52, който става чл. 51, числата 38, 39, 40, 41 и 42 ставатъ 37, 38, 39, 40 и 41.

Чл. чл. 53—62 включително се изпускатъ“.

Председателъ: Ония отъ васъ, конто приемиатъ да се изпуснатъ чл. чл. 53—62 включително, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. ср): (Чете)

„Глава V (Училищно помѣщение и покѣщнина) става: Глава IV.

„Чл. 63 става чл. 52“.

(Чете прибавката въ алинея трета на чл. 64, който става чл. 53 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие предложената прибавка безъ измѣнение.

Председателъ: Конто приемиатъ въ алинея трета на чл. 64, който става чл. 53, следъ думитѣ „главенъ учителъ“ да се прибавятъ думитѣ „представителъ на окръжната по-столна комисия“, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. ср): (Чете)

„Чл. чл. 65 и 66 ставатъ чл. чл. 54 и 55“.

„Глава VI (Учителн въ основнитѣ училища) става глава V.

(Чете измѣненieto на алинея втора отъ чл. 67, който става чл. 56 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие предлаганото измѣнение безъ промѣна.

Председателъ: Поставямъ на гласуване предлаганото измѣнение. Конто приемиатъ въ алинея втора на чл. 67, който става чл. 56, думитѣ „при нѣмане на“ да се замѣнятъ съ думитѣ „ако нѣма“; „първоначално“ съ думата „основно“, и забележката къмъ сѣщия членъ да се заличи, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. ср): (Чете прибавката къмъ забележка I на чл. 68, който става чл. 57 — вж. приложение № 38, Т. I)

„Забележка III и IV на сѣщия членъ се изпускатъ“.

Комисията прие тази прибавка безъ измѣнение, сѣщо — и да се изпуснатъ забележки III и IV.

Председателъ: Конто приемиатъ въ забележка I на чл. 68, който става чл. 57, следъ думата „рѣкодѣние“ да се прибави думитѣ „рѣчна работа“, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Конто приемиатъ да се изпуснатъ забележки III и IV на сѣщия членъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. ср): (Чете измѣненieto на алинея втора отъ чл. 69, който става чл. 58, и на забележка I и II отъ сѣщия членъ — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие тия измѣненia безъ промѣна.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Димитровъ.

Т. Димитровъ (с. д): Г. г. народни представители! Въ текстотѣ на закона, кждето се опредѣля началото и краятъ на учебната година за всички видове училища, датата е промѣнена отъ старъ стилъ на новъ стилъ; навсѣкжде учебната година почва, намѣсто отъ 1 септември, отъ 15 септември, и завършва: въ градоветѣ, вмѣсто на 30 юний, на 12 юлий. Затова правилно и справед-

ливо ще бжде за онѣзи категории учители, конто сѣ назначени следъ 1 мартъ, конто се лишаватъ отъ заплатата за ваканционното време, да се измѣни датата 1 мартъ на 15 мартъ, тъй както механически сѣ промѣнени отъ старъ стилъ на новъ стилъ други дати на други мѣста. Следователно, предлагамъ въ забележка II да се каже „назначени следъ 15 мартъ“, намѣсто „следъ 1 мартъ“, за да има съгласие съ другитѣ членове на закона.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Съгласенъ съмъ, нѣмамъ нищо противъ.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Минчо Дилиновъ.

М. Дилиновъ (з): Г. г. народни представители! По дей- ствуващия сега законъ, забележка I къмъ чл. 68 гласи: (Чете) „Общинитѣ могатъ да дадатъ отъ своитѣ средства добавъчно възнаграждение на учителитѣ и учителницѣ“. Тази забележка сега съ законопроекта се измѣня така: (Чете)

„Въ такъвъ случай държавата плаща сѣщо такова възнагра- ждение на учителитѣ отъ държавнитѣ основни и срѣдни училища, както и на чиновнитѣ по сѣщото ведомство, длѣжноститѣ на конто произхождатъ отъ учителскитѣ, и то въ размѣръ на възна- граждението, конто общината плаща на учителитѣ въ основнитѣ сѣ училища“.

Г. г. народни представители! Азъ нѣмамъ нищо про- тивъ това, въ онѣзи мѣста, кждето поскимването е го- лѣмо, държавата да дава увеличено, тъй да се каже, до- бавъчно възнаграждение на учителитѣ. Но тъй както е редактирано новото допълнение на забележката, тя по- ставя държавния бюджетъ въ едно тъй да се каже поло- жение на предрешеностъ: да нареждаме държавния бю- джетъ съобразно гласуванитѣ общински бюджети. Това, споредъ мене, е една аномалия. Ние не трѣбва да оста- вимъ Народното събрание наоблѣно да вотира дадено по- ложение, конто е прието въ общинскитѣ бюджети. Нѣщо повече: Народното събрание трѣбва самъ, по свои инициа- тива, да вземе венчката грижа и независимо отъ това, дали общината е гласувала или не известно увеличение, да прецени нуждата, и ако такава нужда има, независимо отъ това, дали общината дава това увеличение, държавата трѣбва да го даде. Тѣй както е казано сега въ забележ- ката, ние излагаме допълкжде престижа на Народното съ- брание, тѣй като жуминката то трѣбва да гласува товъ, конто общинскитѣ съветъ е гласувалъ. Общинскитѣ съ- ветъ, да допуснемъ за моментъ, може да е гласувалъ едно увеличение, конто да не изхожда отъ реалнитѣ нужди: да е далъ едно прекалено голѣмо увеличение по едно или друго съображение, или пъкъ да е далъ едно минимално увеличение; споредъ този текстъ ние ще трѣбва просто жуминката да се присѣдинимъ къмъ това, конто е прието отъ общината.

Азъ мисля, че трѣбва да се направи това допълнение, като общо се каже, че въ ония населени мѣста, кждето скимотиата е неимовѣрно голѣма, държавата гласува въ бюджета си увеличени допълнителни възнаграждения на учителитѣ. А това би трѣбвало да се развие по-нататѣкъ, да се гласува такова увеличение и за другитѣ държавни чиновници въ такива мѣста, защото съ какво право ще да- дете на учителитѣ това увеличение, конто даватъ общи- нитѣ, а всички други държавни служащи — телеграфо-и- шеници, агрономи и пр. — конто нѣматъ голѣми заплати, ще оставатъ да изнемогватъ подъ тежестта на живота?

Тѣй че правя предложение да се приеме една обща ре- дакция, да се даде право на Народното събрание самъ да гласува това увеличение, а не да гласува сѣбешката гла- суваното отъ общинскитѣ съвети. Това ще създаде голѣма мажнотия и за администрацията: Софийската община ще даде едно, друга община ще даде друго, сто общини ще дадатъ сто различни възнаграждения и вие ще трѣбва да ги приемиате шаблоно.

Председателъ: Има думата народниятъ представи- телъ г. Георги Нешковъ.

Г. Нешковъ (д. ср): Г. г. народни представители! Съ- всемъ не стои така въпросътъ, както г. Дилиновъ го пред- стави. Тая забележка урежда положението на учители въ редки случаи. Така напр. нѣкжде държавата намѣри за нужно да поддържа забавачница; тамъ се назначава дър- жавенъ учителъ. Общината плаща добавъчно възнагра- ждение на учителитѣ си, защото има средства. Касае се на този учителъ или на тая учителка да се даде тая при- бавка. Другъ случай. Помощницитѣ окръжни училищни инспектори сѣщо така нѣматъ право на такова добавъчно

възнаграждение. Тѣхното положение се урежда така. Тѣ получаватъ заплатата като първоначални учители, плюс известна добавка за длъжността. Често пакти за околийски градъ, където сѫ поставени като помощници-инспектори, се дава общинско добавъчно възнаграждение на учителитѣ. Тая забележка визира и тѣхъ, да могатъ и тѣ да получатъ отъ държавата размѣра на добавъчното възнаграждение, което получава отъ общината основния учител. Мене ми се струва, че съвсемъ е неоснователно предложението на г. Дилиянова. Масовитѣ случаи, както е за София, ги нѣма, защото въ София нѣма държавни основни и прогимназиски училища; всички сѫ общински.

М. Дилияновъ (з): Казано е дори и за чиновникитѣ по Министерството на народното просвѣщение.

Г. Нешковъ (д. сг): Да, и за тѣхъ се отнася. — Комисията се занимава съ този въпросъ, проучи го всестранно и даде тази редакция, която ви се прочете и азъ моля да се съгласите да се приеме.

М. Дилияновъ (з): Казано е „основни и срѣдни училища“, а последнитѣ сѫ държавни.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Това допълнение, което се прави въ тази забележка, се наложи отъ една необходимостъ. Общинитѣ не сѫ много щедри, за да даватъ безразборно или да даватъ твърде голѣми добавъчни възнаграждения. Тѣ даватъ такива само когато сѫ въ голѣма пужда и трѣбва да си намѣрятъ учители. Въ такъвъ случай тѣ се явяватъ въ конкуренция на държавата и ние не можемъ да намѣримъ учители за държавнитѣ училища, за гимназитѣ. Ако напр. реалката е общинска, учителътъ въ реалката получава отъ общината такова добавъчно възнаграждение, каквото учителътъ въ гимназията не получава. Явява се едно незадоволство между самото учительство. Тия училища се явяватъ въ конкуренция на държавнитѣ училища и на самото министерство. Азъ имамъ нѣкои длъжности въ министерството, които до неотдавна бѣха незаети, защото учителитѣ, които искаха да назначатъ, щѣха да получатъ заплатата и добавъчно възнаграждение по-малко, отколкото ако останѣха въ реалката или въ прогимназията. И затова ние се принудихме да направимъ това допълнение на тая забележка, за да се постигне едно изравняване. По нашитѣ прѣсмѣтания, ще сѫ необходими кръгло всичко на всичко 8 милиона лева, за да се постигне това изравняване. Освенъ това, както училищнитѣ бюджети, така и общинскитѣ бюджети, сѫ подъ контролата на министра на вътрешнитѣ работи. Тамъ ние можемъ да се намѣсимъ и по взаимно споразумение — както стана за Софийската община — на двѣтѣ министерства, нѣма да дадемъ възможностъ общинитѣ да отидатъ много далечъ и да създадатъ условия, щото държавниятъ бюджетъ да бѣде обремененъ. Това можемъ да направимъ. Азъ ви моля да приемете забележката. Тя е необходима, тъй като трѣбва да се създадатъ равни условия за учеството, било че е на служба въ общински училища, било че е на служба въ държавни училища. Тази конкуренция и това недоверие, които съществуватъ, дълженъ съмъ да ги елиминирамъ и азъ ги елиминирамъ, като внасямъ едно равенство.

М. Дилияновъ (з): За земледѣлскитѣ и други училища ще важи ли тая забележка?

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Азъ защитавамъ законопроекта за народното просвѣщение. Когато другитѣ министерства повдигнатъ въпросъ, тамъ ще си кажемъ думата. Очевидно, не може да се даде възнаграждение на всички. Ако общинитѣ иматъ и искатъ да дадатъ, ние нѣма да се противимъ; чиновникитѣ не сѫ само държавни — тѣ служатъ и на общината.

Председателъ: Г. г. народни представители! Къмъ забележка II на чл. 69, който става чл. 58, има направено предложение отъ народния представителъ г. Тодоръ Димитровъ, съ което се съгласява и г. министърътъ на народното просвѣщение: датитѣ „1 мартъ“ и „1 юний“ да се замѣнятъ съ датитѣ „15 мартъ“ и „15 юний“. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Отъ страна на г. Минчо Дилияновъ е направено предложение да се прибави къмъ забележка I на чл. 69, който става чл. 58, втора алинея въ смисълъ: (Чете) „Въ населени мѣста, където условията на живота сѫ много тежки, държавата гласува увеличено добавъчно възнаграждение на учителитѣ въ държавнитѣ училища, опредѣлено при гласуване държавния бюджетъ“. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншинство, Събранието не приема.

Ще поставя на гласуване чл. 69 заедно съ току-що приетото измѣнение. Ония отъ васъ, които приематъ чл. 69, който става чл. 58, тъй, както се предлага отъ комисията, заедно съ току-що приетото измѣнение на забележка II, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете допълнението на чл. 70, който става чл. 59 — вж. приложение № 38, Т. I)

Въ чл. 70, който става чл. 59, следъ думата „библиотекитѣ“ комисията добави: „отваря онитни училища, субвендира учителски конференции, издържа пътующи лектори“.

Председателъ: Ще поставя на гласуване измѣнението, което се предлага отъ комисията на чл. 70, който става чл. 59. Ония отъ васъ, които приематъ това измѣнение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣнението на чл. 71, който става чл. 60 — вж. приложение № 38, Т. I)

Въ чл. 71, който става чл. 60, комисията направи следнитѣ измѣнения и добавки: думитѣ: „добили право на пълна пенсия или сѫ“ се изпущатъ; числото „60“ се замѣня съ числото 65, а въ края се прибавя: по мотивирани докладъ на респективния инспекторски съветъ.

Председателъ: Поставямъ на гласуване поправкитѣ и прибавкитѣ къмъ чл. 71, който става чл. 60, както се предлагатъ отъ комисията. Ония отъ васъ, които приематъ тѣзи поправки и прибавки, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете прибавената нова алинея къмъ чл. 72, който става чл. 61 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията рѣши да се изпусне тази нова алинея.

Председателъ: Ще поставя на гласуване предложението на комисията да се изпусне втората алинея къмъ чл. 72, който става чл. 61. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): Чл. 73 споредъ първоначалния проектъ се изпуща. Комисията предлага същото.

Председателъ: Ще поставя на гласуване предложението за изпущането на чл. 73. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣнението на чл. 74, който става чл. 62 — вж. приложение № 38, Т. I)

Чл. 74, който става чл. 62, се измѣни отъ комисията така:

„Всѣки учителъ въ основно училище, назначенъ отъ училищното настоятелство въ една община, се смѣта за постояненъ и не може да се уволни, освенъ въ случайтъ, предвидени въ настоящия законъ.“

„За учители, които дадатъ задължително, че ще учителствуватъ петъ години, задължителната трудова повинностъ се намалява наполовина и се отбива презъ две лѣтни ваканции.“

„Същото важи и за учителитѣ и преподавателитѣ въ срѣднитѣ училища, учителскитѣ институти, висшитѣ училища и Университета“.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ искамъ да отбележа по-наособено онова, което извършваме съ приемането на чл. 74, който става чл. 62. Ние извършваме отъ него редица алинеи. Въ стария

текстът на закона въ чл. 74 се казва: (Чете) „Всеки учител въ основно училище, веднажъ назначенъ като редовенъ въ една община, се смята постояненъ и не може да се уволни, освенъ въ случаитѣ, предвидени въ настоящия законъ.“

„Подлежи, обаче, на плебисцитъ всеки учител отъ основно (първоначално и прогимназиялно) училище, ако предварително поискать съ мотивирано заявление поне една трета отъ имащитѣ за това право.“

„Въ такъвъ плебисцитъ участвуватъ всичкитѣ законни избиратели — за селата, които иматъ постоянното си мѣстожителство въ училищната община, а за градоветѣ — въ района на училището и не сѫ лишени отъ граждански и политически права.“

„Плебисцитъ може да се извършва само въ края на учебната година, и то отъ 1 до 15 юлий за селата, и отъ 16 до 31 юлий за градоветѣ.“

„Ако противъ учителя сѫ гласували повече отъ половината избиратели, той се уволнява отъ училището въ сѫщата община; въ противенъ случай — запазва мѣстото си и презъ следващитѣ три години плебисцитъ за сѫщия учител не може да става.“

„Единъ правилникъ ще предвиди реда и подробноститѣ на плебисцита (донитване до народа).“

Г. г. народни представители! Учителътъ, поради естеството на своята служба, поради своя постояненъ контактъ съ неправдитѣ на живота, които най-добре се явяватъ стрити въ народното училище, където се събиратъ децата на всички български граждани отъ най-беднитѣ до най-богатитѣ, по необходимостъ бива малко опозиционеръ. Никога не е било и нѣма да бъде учителътъ да бъде приятел напълно и изцѣло на което и да е правителство, по простата причина, че учителътъ е премного идеалистъ, а хората на правителството сѫ хора на реалната работа. И затова учителътъ е билъ малко или много преследванъ отъ всички, които сѫ държали и упражнявали властта. Но надъ учителството никога никой не е упражнявалъ такива издевателства, никога никой не е упражнявалъ такива инквизиторски измѣчвания, както направиха това дружбанитѣ съ плебисцита или иначе казано, съ остракизма надъ учителитѣ.

М. Дилиановъ (з): Колко души има отстранени съ този остракизмъ? — 17 души въ цѣла България. А сега кажете колко сѫ?

С. Василевъ (д.сг): Слушайте спокойно, г. Дилиановъ.

Д. Тодоровъ (д.сг): Какво значеше, г-да, плебисцитъ? Това значеше: единъ заинтересованъ да вземе едно заявление съ хули противъ учителя, да обиколи всички кръчми, да обиколи вредъ, където може да се говори противъ учителя, да припотови всички радости, които може да измисли умътъ на единъ закаленъ партизанитѣ, и откажъ това стане, въ продължение на едногодишенъ периодъ учителътъ или учителката да бъде причита во опщѣхъ. И когато накрая опщотъ, униженъ, обиденъ въ своето достоинство, въ своята честъ учителътъ можеше да добие отъ 100 гласа 51, той можеше да остане учителъ, той победяваше, но това бѣше една широва победа. Обаче и тази победа не бѣше гарантирана. Учителътъ можеше да се уподоби на единъ човѣкъ, хвърленъ въ водата да се дави, а партизанитѣ-дружбани стоятъ на брѣга и го замѣрватъ съ камъ и камъни. Когато той задъхавъ изгѣзе на брѣга, т. е. когато получи отъ 100 гласа 51, когато стане негоденъ за учителъ вече, на брѣга стоеше единъ човѣкъ, който можеше да има много пороци, но нѣмаше единъ порокъ — да се въздържа отъ спиртни питиета — стоеше министъръ Омарчевски съ чл. 82 и удряше учителя презъ ржката, за да потъне. Единъ учителъ, знаещъ отъ плебисцита, се смяташе вече за опасенъ партизанитѣ и се уволняваше административно.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д.сг): Досега щѣха да минатъ десетъ члена.

Д. Тодоровъ (д.сг): Азъ не говоря повече отъ 15 минути, струва ми се.

Нѣкога, въ времето на инквизицията, когато подлежеше нѣкой на смъртно наказание и на другия денъ предстоеше да бъде екзекутиранъ, инквизиторитѣ му устройваха следното: отваря се вратата на килията му, погледъ го да върви, съ надежда, че ще се освободи, и когато изгѣзе на въздухъ, на просторъ, на свобода, хваща го главниятъ инквизиторъ и го връща пакъ въ „лоното на църквата“, за да бъде на утрешния денъ изгоренъ. Тѣй

се надсмивахте вие, г. г. дружбани, тѣй се гаврѣхте надъ учителството съ вашия плебисцитъ. И когато вие казвате за ваша похвала, че сѫ уволнени само 17 учители, това е за вашъ укоръ, защото самиятъ български народъ, въ своето здраво чувство, разбира, че учителътъ може да бъде гоненъ, може да се наказва, но учителътъ не може да бъде подлаганъ на гавра, и самиятъ народъ отъ каза тази ваша гавра.

И сега, когато премахваме туй черно петно отъ училищното законодателство, азъ приветствувамъ министъра, който внася това предложение, и Камарата, която го приема. Азъ ви моля, г. г. земледѣлци, ако у васъ е останало какъва разкаяние, ако вие схващате грѣха си къмъ учителството, да се не ограничавате сега да гласувате при гласуването. Азъ ще гледамъ и ще искамъ да видя, че и вие вдигате ржка да се приеме тоя членъ отъ законопроекта тѣй, както е сега, съ изхвърлянето на нашето коварно измислено средство, за да измѣчвате българското учителство. (Ржкопѣкания отъ сговориститѣ и социалдемократитѣ)

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Минчо Дилиановъ.

М. Дилиановъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ нѣмаше да говоря по този въпросъ, защото въ дебатитѣ при първото четене се изказахъ по принципъ. Но понеже отъ вашата срѣда се намѣри единъ народенъ представителъ, който дойде съ този въпросъ да прави партизанство, азъ ще се принудя въ кратки черти да повтора казанитѣ отъ мене думи въ дебатитѣ по принципъ.

Председателътъ: Моля Ви се, г. Дилиановъ, говорете по члена.

М. Дилиановъ (з): Ще говоря 15 минути тъкмо по члена.

Г. г. народни представители! Въ програмата на Българския земеделски народенъ съюзъ стои, че той ратува за едно чиновничество избираемо, т. е. всички чиновници да бъдатъ избираеми.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Отъ дружбитѣ.

А. Сталийски (д.сг): Съ протоколъ отъ дружбитѣ.

М. Дилиановъ (з): Ако въ този моментъ вие ги подложите на изборъ, не дружбитѣ ще гласуватъ, г-да, а Демократическиятъ сговоръ ще ги избира. Азъ говоря за принципа, а не за дружбитѣ и за Демократическия сговоръ. Това е единъ принципъ. Ние държимъ на принципа, че държавнитѣ служаци по възможностъ, поне на по-важнитѣ служби, трѣбва да бъдатъ избирани, народътъ да покаже кой да го управлява. Народътъ трѣбва не само да избира представители въ Парламента и общината, а трѣбва да посочи и лицата, които ще прилагатъ законитѣ.

С. Василевъ (д.сг): Самсарекитѣ кожи!

М. Дилиановъ (з): Това е за насъ единъ принципъ. Но да мина на въпроса за плебисцита. Принципитъ на плебисцита е единъ добъръ принципъ. Другъ е въпросътъ за неговото прилагане. Земеделското правителство, когато прокара плебисцита въ закона за народната просѣта, искаше да даде възможностъ на родителитѣ въ всѣко село да се изкажатъ за своитѣ учители, а не да бъде, както е днесъ: околийскитѣ началници да ви напишатъ единъ дълъгъ списъкъ на ония учители, които, споредъ тѣхъ, не сѫ добри, да го дадатъ на министъра на просѣтата и на другия денъ тѣзи хора да бъдатъ уволнени. Азъ ви заявявамъ, че много по-голѣми гаранции ще има за учителя въ селото, ако вие дадете неговата съдба въ ръцетѣ на селото, отколкото ако я оставите въ ръцетѣ на властта, както е днесъ. Като резултатъ отъ приложението на този законъ само нѣколко десетки, едва ли надминава 20 числото на ония учители, които пострадаха отъ плебисцита, които бѣха уволнени чрезъ плебисцитъ. И за да отбия укоритѣ на г. Тодоровъ, че хората на Земеделския съюзъ сѫ именно злоупотребявали съ този законъ, азъ ще му кажа, че той самъ се осъди въ този именно пунктъ, защото той каза, че кръчмаритѣ обикновено сѫ вземали инициативата: хората, които троятъ физически и морално нашето село, сѫ написвали заявления за плебисцитъ и всѣка вечеръ, когато уморениятъ работникъ-селянинъ се е връщалъ, сѫ го карали да под-

пише това заявление, за да могат да намърят нужния кворум да махнат учителя. Е добре, направете една статистика като ходите в селата и ще видите, че венчикът тѣзи кръчмари сж адката на Демократическия сговор. В миналото тѣ именно злоупотрѣбяха съ този закон. Ако законът бѣше оставен въ рѣцетъ на добрия работник, трудолюбивия селянин, той щѣне да даде добри резултати.

Идеята за плебисцита е една добра идея. Земледѣлският съюз отъ нея не се отказва, и той въ удобен моментъ ще я приложи тѣй, че всѣки да се гордѣе съ нея.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Петровъ.

(Пререкания между народните представители Минчо Дилиновъ и Сава Йордановъ)

Председателъ: Моля, тишина, г-да!

И. Петровъ (д.сг): Искамъ отъ г. докладчика едно обяснение по чл. 74. Въ първата алинея на чл. 74 отъ закона — стария текстъ, който не се измѣни отъ г. министра на просвѣтата — е казано, че „всѣки учителъ въ основно училище, веднажъ назначенъ като редовенъ въ една община, се смѣта постоянно и не може да се уволни, освенъ въ случаитѣ, предвидени въ настоящия законъ“. Сега въ текста, който предлага комисията, се казва: „Всѣки учителъ въ основно училище, назначенъ отъ училищното настоятелство въ една община, се смѣта за постоянно“. Изпусната е думата редовенъ. Да нѣма грѣшка?

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Нѣма грѣшка. Училищното настоятелство не може да назначава переродени учители.

Председателъ: Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ мислѣхъ, че чл. 74, що се отнася до ония алинеи, които уреждатъ плебисцита, нѣше да мине безъ особени дебати и щѣше да се изкаже едно съжаление за едно печално минало. Срамота е, и бѣше позорно, едно отъ най-интелигентните съсловия да се поставя на такива изпитания, каквито предвиждаше чл. 74 отъ сега действащия законъ — да се подлага на плебисцитъ и да решава населението, дали да остане единъ учителъ или да не остане, тогава, когато едно училищно настоятелство назначава учителя, който е подъ контрола на държавата, чрезъ нейните органи. И г. г. дружбашитѣ сами се засрамяха отъ разпорежданята на този членъ и не го прилагаша. Има случаи, обаче, при които е приложенъ и е далъ скандални резултати. Най-добри учители въ всѣко отношение сж бивали поругавани по силата на разпорѣбитѣ на чл. 74. Затова министерството и Висшиятъ учебенъ съветъ се съгласиха да се изхвърли тази практика и да се освободи учителството отъ този тормозъ и отъ това недостойно третиране, което предвиждаше сега действащиятъ законъ.

Но г. Минчо Дилиновъ се позова на другъ единъ голѣмъ принципъ, изобщо за избирането на чиновничитѣ. Азъ бихъ желалъ той да ми посочи страна, и най-демократична, въ която чиновничитѣ се избиратъ, за да възприемемъ и ние това начало.

В. Молловъ (д.сг): Избиратъ се отъ бойните ядра на дружбашитѣ.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Доколкуто зная, само въ Америка се избираха съдии, но не зная дали и тамъ се практикува тази практика навсѣкѣ, въ всички цѣтове и дали не е изоставена, . . .

Нѣкой отъ сговориститѣ: Само мировитѣ съдии.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Да, само мировитѣ съдии. . . . затова, защото тя дава лоши резултати. Но понеже господата (Сочи земледѣлцитѣ) имаха намѣрене не само да реформиратъ България, но и да поучатъ свѣта, възприеха такива голѣми принципи, които дадоха скандални резултати, които не издигнаха България, а я изложиха и унижиха. И азъ, безъ да се впускамъ въ по-нататѣшни мотивирания на становището, което заема новиятъ законопроектъ, моля да се гласува отмененето на всички тѣзи разпореждания на чл. 74.

Председателъ: Ще поставя на гласуване измѣнението на чл. 74, който става чл. 62, тѣй, както се предлага отъ комисията. Ония отъ васъ, които приематъ предложението на комисията за измѣнението на чл. 74, който става чл. 62, въ смисълъ, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д.сг): (Чете прибавката къмъ чл. 75, който става чл. 63 — вж. приложение № 38, Т. I) Комисията прие тази прибавка, както се предлага отъ г. министъра.

Председателъ: Ще поставя на гласуване прибавката къмъ чл. 75, който става чл. 63. Ония отъ васъ, които приематъ това измѣнение тѣй, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д.сг): (Чете измѣнението на алинея първа на чл. 76, който става чл. 64 — вж. приложение № 38, Т. I)

Комисията прие това измѣнение, както се предлага отъ г. министъра.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Падаревъ.

Н. Падаревъ (д.сг): Г. г. народни представители! Въпросътъ е за избираемостта на главните учители — това е измѣнението, което се прокарва въ чл. 76. Споредъ него, главните учители ще бѣдатъ избрани отъ учителитѣ въ училищата, при които тѣ ще упражняватъ дисциплината и надзора. Азъ смѣтамъ — нѣма защо да се простирамъ много върху това — че е достатъчно да проверимъ каква дисциплина има въ нашитѣ училища, да си припомнимъ всичко онова, което става въ тѣхъ, за да разберемъ, че когато ще трѣбва учителитѣ сами да си определятъ кой да ги контролира и кой да упражнява властта върху тѣхъ, ще избиратъ учители, които ще бѣдатъ най-удобни, за да продължаватъ оная опасностъ — за да не употребява друга дума — която имаме днесъ въ училището.

Г. г. народни представители! Нашитѣ държавенъ организъмъ е разглобенъ — разглобенъ е по всички направления. Държавната властъ ще трѣбва поне въ тѣзи времена, които сега прекарваме, да има своето око навсѣкѣ, където тя има отговорностъ за своята служба. И азъ смѣтамъ, че главните учители ще трѣбва да бѣдатъ назначавани отъ инспекторитѣ, тѣй както е постановлението на чл. 76. Това промѣнение, което ние днесъ прокарваме — главните учители да бѣдатъ избрани отъ учителитѣ — поне за тѣзи времена, които преживяваме, смѣтамъ, че е ненавременно.

Ето защо азъ предлагамъ въ текста на чл. 76, който става чл. 64, както е казано: „За главенъ учителъ се назначава отъ окръжния училищенъ инспекторъ единъ измежду редовнитѣ учители при училището, избранъ отъ учителския съветъ“, думитѣ „избранъ отъ учителския съветъ“ да се махнатъ. Защото иначе нѣма смисълъ да се казва, че се назначава отъ окръжния училищенъ инспекторъ, щомъ редовнитѣ учители ще го избиратъ. Тамъ нѣма назначаване, а има изборъ. Така че или да се каже, че окръжниятъ училищенъ инспекторъ назначава главния учителъ, и тогава нѣма да има думитѣ „избранъ отъ учителския съветъ“, или да се каже, че учителитѣ сами си назначаватъ главния учителъ и тогава трѣбва да поематъ всичката отговорностъ за назначението на такъвъ единъ главенъ учителъ. Бѣдете увѣрени, че той ще бѣде готовъ всѣкога на всѣкакви отстъпки къмъ учителитѣ, за да бѣде избранъ, но нѣма да прокарва онѣзи начала на дисциплина въ училището, които сж нужни въ тия времена, които ние преживяваме.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Пенчевъ.

Г. Пенчевъ (с.д): Правятъ ми впечатление казанитѣ думи отъ г. Падарева. Отидете въ нашитѣ училища и вижте дали има разпуснатостъ, дали нѣма дисциплина, дали има хаосъ тамъ. И азъ не зная влѣзълъ ли е г. Падаревъ въ нашитѣ училища или не, ходилъ ли е да ги види, и знае ли каква обида панаса на учителството, като говори така. Той никѣде не е ходилъ, споредъ мене. Той не е виждалъ нашитѣ училища, той не познава нашитѣ учители. Вие знаете какви сж главнитѣ учители, когато се назначаватъ. Идете въ нашитѣ училища и ги вижте. Азъ бѣхъ редовенъ учителъ, а надъ мене стоеше единъ времененъ учителъ, който нѣмаше нито цензъ, нито обра-

зование, нито нищо. 3—4 души редовни учители се пренебрегват, а единъ некадърникъ управлява. Какво сж учителитъ въ едно училище? Това сж другари, педагози и вършатъ една обща педагогическа работа. Нашитъ учители сж достатъчно издигнати, за да могатъ да посочатъ кадърния между себе си. И азъ мога да ви кажа, че когато бѣше въ сила Мухановиятъ законъ, вне нѣма да намѣрите нито единъ случай избраникъ за главенъ учителъ да стои по-долу отъ другаритъ си. Вне трѣбва да знаете, че принципътъ за избирането на главния учителъ бѣше най-хубавото нѣщо, което направи Мухановъ. Азъ съжалявамъ, че този принципъ не е приложенъ навсѣкѣде — въ всички училища. Нѣщо повече ще ви кажа, когато имахъ случай въ едно заседание на международното бюро на учителскитъ федерации въ Парижъ да посоча принципа на изборността на нашитъ другари главни учители, ме поздравиха и ми казаха: вне премахнахте възможността главниятъ учителъ да бѣде агентъ на властѣта, т. е. единъ полицейски стражаръ или единъ старши стражаръ, и избирате за главенъ учителъ най-годиня между васъ. И така бѣше. Така се гледаше на главния учителъ.

Ето защо, азъ моля, г. г. народни представители, не дейте се връща назадъ, не давайте възможностъ единъ некадъренъ учителъ да стои надъ другитъ. Та пие, учителитъ, сме параснали достатъчно, за да можемъ да изберемъ най-кадърния между насъ за главенъ учителъ.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Христо Киселовъ.

Х. Киселовъ (д. сг): Г. г. народни представители! Кон сж съображенията, които се навеждатъ въ полза на туй, да се върнемъ крачка назадъ, да премахнемъ принципа на изборността на главнитъ учители? Г. Пждаревъ иска да каже, че туй трѣбва да стане въ името на държавната дисциплина, предъ видъ особенитъ условия, въ които ние сега живѣемъ. Е добре, азъ бихъ искалъ да ми се докаже, че принципитъ на нашата вътрешна политическа катастрофа се дължатъ на главнитъ учители и на туй, че тѣ сж изборни. Не бива така да се приказва. Работата въ училището е отъ такова естество, че не да турите назначаванъ главенъ учителъ, ами и полицейски чиновникъ, азъ мога, ако съмъ недобросъвестенъ, г. Пждаревъ, да го подведа, защото сж незнайни пътищата, по които едно лице може да въздействува неохически върху друго. Заради туй азъ казвамъ: не трѣбва да гледаме съ такова недовѣрие на учителството; нека, погледнемъ подобре кой водѣше най-големата борба срещу духа на разложението, който се стремѣше да се вмъкне и въ учителството. Ходили ли сте, г-да, да посѣщавате учителскитъ конференции? Не бѣше ли здравото учителство, което водѣше война съ духа на отрицанието въ училището? Тѣзи хора съ сръдно образование, които сж избираеми досега, даже и при единъ назадинчавъ режимъ, какъвто бѣше дружбашиятъ, не дадоха никакви доказателства, за да бадатъ упрекнати. Дайте ми доказателства, че главнитъ учители сж комплотирали противъ интереситъ на училището и противъ държавнитъ интереси и азъ съ чиста съвестъ ще вдигна ръка. Това не можете да сторите. И азъ казвамъ следующото: ние ще предоставимъ, г. Пждаревъ, правото на окръжния училищенъ инспекторъ, напр. на г. Маринъ Мариновъ въ Видинъ, на г. Андро Кръстевъ въ Враца и т. н. да назначаватъ главнитъ учители. Тогава ще взематъ да назначаватъ въ училището за главни учители всички ниши духомъ, всички мекотѣли, за оскърбление на порядъчното, работливо и честно учителство.

Н. Пждаревъ (д. сг): Ако докараме Омарчевски да управлява, ще имаме и Мариновъ, и Андро Кръстевъ — това го знайте.

Х. Киселовъ (д. сг): Г. Пждаревъ! Азъ съмъ билъ окръженъ училищенъ инспекторъ и голѣма частъ отъ учителитъ и учителкинтъ сж минали презъ моитъ ръце, но азъ не мога да кажа, че ги познавамъ; азъ съмъ ги училъ, азъ съмъ ги изпитвалъ на държавенъ изпитъ и навъкъ не мога да кажа, че ги познавамъ, а камо ли да турите едно лице въ единъ новъ окръгъ, дето има повече отъ 500—600 учители и учителки и да го оставите да назначава първитъ човѣкъ въ училището или да дадете възможностъ на всевъзможни партизани и др. да правятъ давление върху училищния инспекторъ да се назначава този или оный и по такъвъ начинъ да се изложи цѣлото учебно дѣло.

Моля, въ интереса на учебното дѣло и за спокойствието на учителството и децата, този членъ да се приеме така, както е въ законопроекта.

Н. Пждаревъ (д. сг): И за спокойствието на обществото!

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Милчо Дилияновъ.

М. Дилияновъ (з): Г. г. народни представители! Въ настоящия законопроектъ се прави едно измѣнение на действащия законъ, като се дава право на учителската колегия да си посочва лицето, което да бѣде назначено за главенъ учителъ, т. е. за управителъ на училището. Азъ мисля, че това измѣнение е само добро. И като тѣй, мисля, че нѣма причини да гласуваме предложението на г. Пждаревъ. Ако има съсловие, въ идеализма на което може всеки единъ отъ насъ да върва, това е учителското. Ако има въобще факторъ въ учебния, въ просвѣтния животъ, който да има най-много пристрастие интереситъ на учебното дѣло, това е учителътъ. Гаранцията на управника, на държавника е, обаче, запазена: той ще може да има свой пай въ управлението на училището, защото окръжниятъ училищенъ инспекторъ ще назначава, ще издава заповѣди за назначаване избраното отъ учителската колегия лице за главенъ учителъ. Ако учителитъ действително направятъ нѣкъде грѣшка и избератъ неподходящо за главенъ учителъ лице — което нѣма да се случи — тогава окръжниятъ училищенъ инспекторъ ще каже: не го назначавамъ, и ще поиска вторъ изборъ.

Азъ поддържамъ предложението на комисията.

Председателъ: Т. е. на г. министра. — Поддържате ли Вашето предложение, г. Пждаревъ?

Н. Пждаревъ (д. сг): Най-сериозно и енергично го поддържамъ съ пълното убеждение, че върша добро дѣло.

Председателъ: Има предложение отъ народния представителъ г. Пждаревъ, въ алинея първа на чл. 76 думитъ „избранъ отъ учителския съветъ“ да се махнатъ. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнѣнство, Събрането не приема.

Ще постави на гласуване чл. 76, който става чл. 64, тѣй, както се докладва отъ г. докладчика. Ония отъ васъ, които го приематъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събрането приема.

Докладчикъ А. Маджаровъ (д. сг): (Чете измѣнението на чл. 77, който става чл. 65 — вж. приложение № 38, Т. I) Комисията прие това измѣнение безъ промѣна.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Палиевъ.

П. Палиевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въпрѣки това, че предложението на г. Пждаревъ пропадна, азъ имамъ муражъ да повдигна сѣщия въпросъ по чл. 77. Трѣбва да забележа, че положението за избирането на главния учителъ е едно старо положение, което дружбашиятъ бѣха унищожили и което сега се възстановява, а избрането на директора на прогимназията е вече едно ново начало, което се създава отъ г. министъръ Цалковъ. Отъ възраженията, които се направиха отъ преждеговорившиятъ, азъ не намѣрихъ особени голѣми основания да се поддържа принципа на избираемостта въ колегиянитъ учреждения и въобще, защото смѣтамъ, че наредъ съ училището, което е едно колегиялно държавно учреждение, има и редъ други, където този принципъ никъде не е приложенъ. Напр. въ окръжния смѣдъ, който е тоже колегиялно учреждение — състои се често пати отъ 10—12 и повече члена на смѣда — където председателътъ на смѣда се назначава, никой не е повдигналъ въпросъ за избираемостта му. И въ редъ други колегиялни учреждения е сѣщото. Само въ училището този принципъ се възприема и сега се разширява съ тази избираемостъ. Дали е целесообразенъ? Каква е функцията на директора на прогимназията? Тя не е много голѣма, тя е чисто административна, съ една много малка дисциплинарна властъ, а най-важното, тя е една функция контролираща. Директорътъ има назначение да контролира просвѣтната деятельность на учителя вътрѣ въ училището и неговото поведѣние вънъ, въ обществото, и за всичко това да уведоми централната властъ, да уведоми своя началникъ, респ. окръжния инспекторъ и министерството. Това е назначението на директора, това и неговата властъ. Азъ не виждамъ той да има друга

функция. Питамъ азъ: е ли съвмѣстима тая негова властъ, тая негова функция, съ начина, по който вие го създавате като такъвъ? Той става такъвъ по силата на това, че неговитѣ другари го избиратъ. Азъ мисля, че отъ чувство на другарство, на човѣшки дългъ къмъ тѣхъ — човѣкъ колкото и да бъде съ добра съвестъ и съ здрава воля, той не може да не се поддаде на тия чувства — той едва ли би изпълнилъ достойно своята функция, когато има този мандатъ отъ своитѣ другари, за поведението на които трѣбва да донесе. Г-да! Вие поставяте на изпитание най-порядъчния, най-съвестния човѣкъ. Вие го поставяте да прави компромисъ, и той може да се подхлъзне. Авторитетътъ, дължността на директора не съвпада съ начина, по който се създава като такъвъ. Мене ми се струва, че по-целесъобразно ще бъде, ако го освободите отъ този ангажментъ къмъ неговитѣ другари, които сж го облѣкли съ тази властъ. Недейте мисли, че съ туй ще нахвърлимъ много принципа на демократичността. Току-що се казахъ преди малко нѣколко думи за плебисцита. Азъ не виждамъ голѣма разлика отъ онова положение, въ което поставихме учителя съ плебисцита, и положението на директора, въ което го поставяме днесъ по силата на това, че ще се избира съ плебисцитъ отъ своитѣ колеги. И мене ми се струва, че и тукъ плащаме единъ данѣкъ на криво разбраната демокрация, на демагогията. Мене ми се струва, че за стабилността на управлението въ училищата, за стабилитета на държавната властъ, този принципъ трѣбва да се изостави, защото не допринася нищо ново. Колкото и да изглежда той демократиченъ, за случая не е целесъобразенъ. Азъ смѣтамъ, че въ прогимназиетѣ държавната властъ трѣбва да има въ рѣшителни случаи на своята просвѣтна политика, а проводници на тая политика сж директоритѣ. Нѣма ли такива, тая изтѣрвава нѣзъ своитѣ ране политиката по просвѣтата, която иска да даде на народа. Азъ съмъ противъ избирането на директора отъ учителския съветъ и правя предложение да се извърлятъ думитѣ „избранъ отъ учителския съветъ“. По-нататѣкъ думитѣ „Когато броятъ на учителитѣ е по-малѣкъ“ и пр. до края на изречението ставатъ излишни. По такъвъ начинъ остава старото положение, стариятъ текстъ на закона — директорътъ да се назначава измежду редовнитѣ учители.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тодоръ Влайковъ.

Т. Влайковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ вземамъ думата не да защищавамъ принципа на изборността, защото, следъ като приехме принципа за изборността на главния учител въ първоначалното училище, смѣтамъ, че сме единодушни въ гледището по тоя въпросъ. Сега г. Палиевъ наново повдига въпросъ, че не трѣбвало въ единъ по-високъ етапъ на образователната система да се допусне този принципъ, следъ като го допуснахме при единъ по-доленъ етапъ. Мене ми се чини, че за това нѣма никакво основание. Или и въ първоначалното училище не трѣбва да има изборностъ, или тамъ като я има, още повече има смисълъ да я има и въ прогимназията, дето се предполага, че учителитѣ сж малко по-подготвени, сж съ по-високъ цензъ и, следователно, тѣ ще бъдатъ най-малко така добросъвестни, както и първоначалнитѣ учители, за да могатъ да избератъ за директоръ най-добрия и най-достойния отъ тѣхъ.

Не може да става сравнение на учителскитѣ колегии съ колежитѣ отъ другъ характеръ, напр. сждийската, защото главната задача на учителскитѣ колегии, които се представяватъ отъ единъ главенъ учител или директоръ като свой ръководителъ, е да въведатъ добъръ редъ, дисциплина въ училищата, да водятъ обучението по правилата и изискванията на педагогията. За тая целъ грижитъ и задаватъ на директора или на главния учител, който ще бъде избранъ, не сж насочени толкова къмъ контролиране дѣлата на неговитѣ колеги, колкото къмъ това, щото заедно съ своитѣ колеги, като ги ръководи и упътва, всички единодушно, като едно семейство да се грижатъ за преуспѣването на общото дѣло на училището. Азъ не искамъ да прибавямъ повече къмъ онова, което се говори. Смѣтамъ, че следъ като приехме изборността на главния учител въ първоначалното училище, нѣма защо да не приемемъ този принципъ и тукъ.

Но азъ взехъ думата по този поводъ да изкажа едно пожелание, щото този принципъ на изборностъ да се приложи постепенно и въ сръднитѣ училища. Ние имаме вече нѣколкогодишенъ опитъ за първоначалнитѣ училища, който опитъ се оказа сполучливъ, а отъ друга страна

имаме опитъ пъкъ и най-горе, на върха, защото сжщиятъ принципъ на изборностъ виждаме и въ Университета, и въ другитѣ висши училища, доколкото ги имаме. Тамъ никой не е оспорилъ, че принципътъ на изборността не дава добри резултати. И сега ние отиваме една стѣпка по-нататѣкъ: имаме тоя изборенъ принципъ въ основнитѣ училища, приемаме го и въ прогимназиитѣ. Това е една хубава стѣпка. Азъ мисля, че би имало смисълъ да се отиде и по-нататѣкъ — до сръднитѣ училища. Но понеже тѣ сж отъ малко по-особенъ характеръ, понеже тамъ сж струпани повече ученици и учители, ще бъде неудобно изъ единъ пътъ да искаме да се въведе и тамъ принципътъ на изборността. Азъ мисля, че макаръ да не е казано въ закона, обаче г. министърътъ на просвѣщенiето има право да направи опитъ въ тѣзи училища, въ една-две гимназии.

Председателъ: После ще говорите по това, г. Влайковъ, когато дойдемъ до гимназиитѣ.

Т. Влайковъ (д. сг): Азъ искамъ да кажа, че безъ да измѣняваме закона — не знамъ има ли нѣкакво измѣнение на закона въ тоя смисълъ — никой не запрещава на г. министра да направи опитъ — въ една гимназия да допусне да се избира директорътъ въ продължение на една-две години. Ако тамъ резултатитѣ сж добри, тогава да се прокара този принципъ въ цѣлата просвѣтна система.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Пенчевъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Следъ говоренето на г. Влайковъ, азъ не трѣбваше да вземамъ думата. Следъ като се отхвърли предложението на г. Падаревъ, г. Палиевъ взе думата да иска да се премахне изборността на директоритѣ. Г. Палиевъ много малко познава учителитѣ и той ги сравнява съ другитѣ чиновници. Какво сж учителитѣ въ една прогимназия? Това е една колегия отъ 5—6 или най-много 15 души. Какво представлява директорътъ между тѣхъ? И той е учителъ. Вие, г. Палиевъ, никога не сте били учител и не познавате работата на учителитѣ. Между учителитѣ трѣбва да има съгласие и директорътъ трѣбва да се ползува съ респектъ и уважение, за да може при възпитанието на децата да се тури редъ и да се прилагатъ новитѣ методи на преподаването. Това не може да го направи единъ директоръ, който нѣма уважението и обичта на учителитѣ. Това е една колегия отъ педагози, които отиватъ да насаждаятъ знание у децата. Начело на тази колегия трѣбва да стои човѣкъ, уважаванъ отъ всички. Тежко и горко на училището, дето ще турите за директоръ лице, което стои по-долу отъ другитѣ учители, което не се ползува съ уважението и обичта имъ! Тамъ нѣма възпитание, нѣма редъ, нѣма нищо. Вие не можете да знаете каква тирания или какво безобразие е тамъ! Азъ съмъ билъ въ училище, където е имало такъвъ директоръ. Азъ не го поглеждамъ, не го поизправявамъ; азъ го уча какво да прави, да мири ученицитѣ му, а той е директоръ на мене!

Х. Силяновъ (д. сг): Въ Франция, въ Англия и въ другитѣ страни какъ е това нѣщо?

Г. Пенчевъ (с. д): У насъ да отидете да видите кои сж директори въ прогимназиитѣ. Назначава ги министърътъ отъ тукъ, но той не ги познава: назначава който му падне или който е „нашъ“.

Х. Силяновъ (д. сг): Както е въ голѣмитѣ европейски държави, тѣй ще бъде и у насъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Но вие вземате само лошото. Ако искате да вървимъ напредъ, гласувайте за това измѣнение; ако искате да отидемъ назадъ, недейте гласува.

Х. Силяновъ (д. сг): Говорите това, за да се харесате на едно съсловие.

Г. Пенчевъ (с. д): Азъ съмъ отъ това съсловие. Не мога да говоря, за да се харесамъ на мене си.

Т. Димитровъ: Съ главнитѣ учители партия ще правимъ!

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Йосифъ Марулевъ.

Й. Марулевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ искамъ да отправя едно запитване къмъ г. докладчика, за да обясни какъ се разбира този членъ. Споредъ проекта, директорътъ ще бъде избранъ за три години. Но какво ще стане съ такъвъ директоръ, който не е съвестенъ въ изпълнение на службата си? Кой ще отнеме неговия мандатъ? Ако той бездействува въ продължение на тия три години въ училището, ако позволи на учителитъ да бездействуватъ, да влизатъ въ класъ съ 5—10 минути по късно или да излизатъ по-рано, кой ще наложи на този директоръ да изпълни длъжността си? Къде е санкцията?

Т. Димитровъ (с. д): Окръжниятъ училищенъ инспекторъ ще наложи на главния учителъ, а министърътъ — на директора. По-нататъкъ има предвидени санкции.

Й. Марулевъ (д. сг): Азъ бихъ желалъ г. докладчикътъ да отговори на този въпросъ.

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Нешковъ.

Г. Нешковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ ви моля да се съгласите да приемете този членъ така, както е редактиранъ отъ комисията. Изборътъ на директора въ прогимназията трѣбва да се предостави напълно на учителската колегия. Отъ многогодишната ми практика като училищенъ инспекторъ азъ се убедихъ, че тамъ, където главниятъ учителъ се избира отъ другаритъ си, той ги превъзхождувва въ много пѣща, и най-добъръ редъ има тамъ. Така ще бъде и въ прогимназията.

Г-да! Може да има само едно опасение — че избраниятъ и утвърденъ отъ окръжния училищенъ инспекторъ главенъ учителъ или директоръ може да не бъде удобенъ за политиката на правителството. Но азъ питамъ: каква особена политика ще се прокарява чрезъ главния учителъ или директора на прогимназията? Но по-страшното, г-да, е да се остави на училищния инспекторъ да назначава директоритъ, защото тогава ще се издаде въ това положение, въ което издадяха всички наши основни и класни училища въ времето на дружбаитъ — най-некадърнитъ, най-неспособнитъ, най-корумпирани хора станаха директори. (Ръкоплъскания отъ говорителитъ)

Комисията, следъ като е преценила достатъчно всички мотиви, е дошла единодушно до това заключение. Другъ е въпросътъ, г-да, за директоритъ на гимназията.

Прочее, азъ ви моля да се съгласите да приемете члена тѣй, както е приетъ отъ комисията.

Председателътъ: Има думата г. министърътъ на народната просвета.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Този въпросъ — за изборността на директоритъ на прогимназията — е повдигналъ също така оживени спорове и въ Висшия учебенъ съветъ и тамъ, доколкото знаемъ, съ едно малко болшинство е било прието това, което е въ предложението отъ мене законопроектъ. Може да се каже много пѣщо за, но също така и много пѣщо противъ изборността на директоритъ въ прогимназията. Има, обаче, една съществена разлика между главенъ учителъ въ първоначалното училище и директоръ на прогимназия и гимназия, както има разлика между директоръ на гимназия и ректора на Университета. Главниятъ учителъ изпълнява чисто и просто една административна функция — нищо повече. Той нѣма нито ревизионни, нито контролни функции по отношение на преподавателския персоналъ — пѣщо, което е възложено на инспектора. Въ прогимназията, както и въ гимназията, директоритъ нѣматъ само административни функции; тѣ иматъ и контролни и ревизионни функции, тѣ контролиратъ преподавателския персоналъ, следятъ за неговата подготовка, доколко той си изпълнява функциитъ и т. н. и т. н. Следователно, има една разлика въ положението на единтъ и на другитъ.

Д. Нейковъ (с. д): Туй е само за гимназията.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Слушайте ме, г. Нейковъ; имайте търпение да ме изслушате. Азъ ще представя въпроса да го разреши народното представителство. Азъ съмъ длъженъ да изложа този въпросъ така, както е. Има, казвамъ, една разлика много съществена. Избрането на длъжностни лица — въ това имамъ и азъ малко практика — разделя често нѣти колегията на фракции, което не е много желателно. Г. Влахийска пожела да

се приложи изборното начало дори и за гимназията. Азъ тамъ съмъ решително противъ. Ако тукъ мога да се помира съ становището, което може да заеме Народното събрание, тамъ ще се противопоставя решително, защото директорътъ на гимназията представлява държавната власт. Министърътъ трѣбва да знае кой го представлява, кой представлява държавната власт, затова, защото директорътъ на гимназията има широки административни и контролни функции; той дава ежегодно рапорти за учителския персоналъ, за подготовката, за добросъвестността въ работата на учителитъ и т. н. и т. н. Ако такъвъ директоръ го поставите да бъде избранъ, естествено, той ще гледа малко презъ прѣсти на своята работа, защото ще държи смѣтка за онѣзи, които го избиратъ. И по редица други причини, които нѣма защо да повтарямъ, защото ги изложихъ при общитъ дебати по законопроекта, азъ съмъ решително противъ избирането на директоритъ на гимназията. Избирането на ректора е най-естественото разрешение на въпроса. Професорътъ е ученъ и той не може да бъде сведенъ до положението на единъ административенъ чиновникъ, какъвто и висшъ ерархически чинъ да заема. При това ректорътъ се избира само да представлява Университета — иначе той е прѣвъ между равнитъ. Ректорътъ не заема нѣкое особено положение нито къмъ Академическия съветъ, нито къмъ факултетнитъ съвети, нито къмъ колегитъ си. Съ колегитъ си той е равенъ; той нѣма никакви контролни функции надъ преподавателския персоналъ; той само представлява Университета вънъ предъ властта — нищо повече; той не може да надникне въ аудиторията да види кой какво преподава и чете; това, ако искате да знаете, нему е дори забранено, защото е прието, че науката се преподава свободно. Но ако вие направите единъ професоръ постояненъ ректоръ, той се изразжда, той се отчуждава отъ научната работа и става единъ обикновенъ административенъ чиновникъ. Затова и ректорътъ се избира само за една година, не повече. По-рано е имало идея, ректорътъ да се избира за 3—4 години. Това е най-голямата напастъ, която може да се направи на единъ професоръ, да бъде избранъ като ректоръ за 3 години, защото презъ това време той ще бъде претрупанъ съ административна работи и ще се отчужда отъ своята научна работа.

Конкретно, като имате предъ видъ това, което казахъ, като имате предъ видъ, че дори и самото учителиство е раздѣлено въ мненията си по въпроса, . . .

Г. Пенчевъ (с. д): Не е раздѣлено.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Моля. Азъ имамъ случай да говоря съ ваши другари учители, които не знаятъ дали ще се постигнатъ по-добри резултати, . . .

Г. Пенчевъ (с. д): Ние сме противъ назначаването.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Вие може да сте противъ, но азъ мога да ви посоча учители отъ тукъ и отъ провинцията, които ми казаха, че не се знае дали изборността е пѣщо много демократично, дали нѣма да постигнемъ обратни резултати, защото отъ едно лице, което е посочено да стѣп начело на една колегия, се искатъ много по-други качества по отношение персонала, начело на който той стѣп. Но азъ не се формализирамъ по този въпросъ, оставямъ на народното представителство да реши както намѣри за добре, азъ ще се подчиня на решението му. Същото поведение азъ държахъ и когато ми се даваше решение на Висшия учебенъ съветъ.

С. Костурковъ (д. сг): Искамъ думата.

Председателътъ: Азъ изчерпахъ листата на записанитъ се оратори и дадохъ думата на г. министра. За да Ви се даде думата, трѣбваше да се записате по-рано.

С. Костурковъ (д. сг): Такова пѣщо въ правилника нѣма. Ако има 10 души говорили и се прекратятъ дебатитъ, тогава нѣмамъ право да искамъ думата.

Председателътъ: Азъ прекратихъ дебатитъ по изчерпване листата на записанитъ се оратори, а не по предложение за прекратяване на дебатитъ.

С. Костурковъ (д. сг): Не е тѣй. Такова пѣщо нѣма въ правилника, г. председателю! Вие криво го тълкувате.

Председателътъ: Тѣкмо така е, споредъ правилника, г. Костурковъ. (Глъчка)

Моля, г-да. Азъ нѣмамъ нищо противъ да се даде думата на г. Костуркова, но съ това се създава лошъ прецедентъ. Следъ като се изчерпи листата на записалитѣ се сратори, дебатитѣ се прекратяватъ и думата се дава на г. министъра, който говори последенъ. Следъ това не може да се дава думата на другъ народенъ представителъ.

С. Костурковъ (д. ср): Никаква листа нѣма.

Председателъ: Лошъ прецедентъ създаваме съ това, което искате.

С. Костурковъ (д. ср): Това, което Вие искате, то е лошъ прецедентъ.

Председателъ: Добре, ще Ви дамъ думата, като изключение, г. Костурковъ. Моля, говорете.

С. Костурковъ (д. ср): Г. г. народни представители! Позволете ми да кажа и азъ само въ 2—3 минути мнението си по тоя въпросъ, който е много интересенъ и много важенъ.

Когато се говори за изборъ на главенъ учителъ, на директоръ на прогимназия или гимназия и най-после на ректоръ на Университета, не се има предъ видъ толкова демократичността на тази мѣрка. Разбирате ли ми мисълта? (Веселостъ) Не принципътъ на демократичността доминира тукъ при решаването на въпроса въ тоя и она смисълъ, а принципътъ на целесъобразността. Целесъобразността изисква да има пълна хармония между колегията на първоначалното училище, на прогимназията, на гимназията и най-после на Университета и лицето, което стои на чело, което администрира учебното заведение. Учителскиятъ съветъ е, г-да, който решава голѣмитѣ въпроси, а не директорътъ, който председателствува учителския съветъ. Съветътъ е главниятъ двигателъ на работитѣ въ училището. И за да има хармония, г-да, целесъобразността налага да бъде избрано лицето, което ще стои на чело на тази колегия и което ще изпълнява главно, ако не изключително административни, а не педагогически и методически функции. Когато министерството наложни единъ основенъ учителъ за главенъ учителъ или единъ прогимназиаленъ учителъ за директоръ, въ стотѣхъ случаи най-малко въ 60 не се подбиратъ най-добритѣ администратори и най-почитанитѣ лица отъ колегията. Това е фактъ и азъ мога да ви го засвидетелствувамъ, защото 20 години съмъ живѣлъ като учителъ, директоръ и инспекторъ, наблюдавалъ съмъ, и не съмъ билъ само на едно мѣсто, а съмъ билъ по четиритѣ крайна на България и то не по единъ пътъ. Това може да ви го засвидетелствува и всеки добросъвестенъ учителъ.

Прави се една грѣшка, като се казва: не може директорътъ на гимназия или на прогимназия да бъде избранъ, защото той представлява държавата и контролира. То бѣше едно време, г-да, сега вече не е тъй. (Възражения отъ дѣсницата) И когато бъде избранъ, и когато бъде назначаванъ директорътъ, той ще представлява учебното заведение — следователно и представителъ на държавата ще бъде. Когато бъде назначенъ, нѣма да има по-голѣмъ престипътъ, отколкото той би ималъ, когато го избере колегията. Престипътъ ще се даде отъ самото мѣсто, а плюсъ или минусъ ще се даде отъ самото лице, което е директоръ. Лицето е, г-да, което придава главната тежестъ и важностъ на мѣстото. Мѣстото се дискредитира отъ неподготвеното лице или отъ лицето, което не умѣе да се носи и държи.

Що се отнася до контролата, позволете ми да ви кажа, че тя не става нито отъ главния учителъ, нито отъ директора. Твърде отдавна, пъкъ и вчера и днесъ контролата е ставала отъ други органи — това сѫ околийскитѣ и окръжнѣ инспектори и главнитѣ инспектори при Министерството на народното просвѣщение. Бѣше време, когато главниятъ учителъ и директорътъ ревизираха, ама то мина и добре че мина скоро, защото това бѣше, г-да, една аномалия. Специализацията днесъ е отишла много далечъ и единъ директоръ на гимназия не може днесъ да ревизира освенъ по специалността си, пъкъ не се знае дали и тамъ може да ревизира, защото не се знае дали той е по-добъръ педагогъ, дали по-добре владѣе методитѣ на своята специалност, отколкото учителътъ, който преподава и се намира подъ негово ведомство. И затова Министерството на народното просвѣщение под-

бира за главни инспектори най-вещитѣ педагози и най-добритѣ специалисти, търси ги съ лупа между учителството. Това е правило честъ на министерството. И днесъ, ако стидете, г. г. народни представители, въ Министерството на народното просвѣщение, вие ще видите главни инспектори, които стоятъ съ години, никой министъръ не ги закача. Това е хубаво. Защо? Защото тия хора сѫ дали доказателства първо за своята вещина по специалността си, второ като педагози по своята специалност, и трето за своята добросъвестност при ревизитѣ, които сѫ правили. Искамъ да кажа — и това е тъй асѣ — че контролата надъ работата на учителитѣ не се извършва отъ директора, а се извършва отъ специални инспектори. Директорътъ е административенъ управникъ на учебното заведение, той е председател на учителския съветъ и въ такъвъ случай изборността се налага, ще кажа азъ, въ интереса на спокойствието на заведението и на хармонията между учителския персоналъ. На сто случаи едва ли ще намѣрите единъ или два, дето да не бъде избранъ за главенъ учителъ единъ отъ най-достойнитѣ, ако не най-достойния, когато при назначаването най-малко 60% отъ назначенитѣ главни учители сѫ по-долу дори отъ срѣднитѣ учители. Това е фактъ. Затуй моля, въ интереса на учебното дѣло, нека приемемъ редакцията на този членъ както е предложена. Азъ се радвамъ, че и г. министърътъ не се обяви противъ. Той се обяви само противъ изборността на директоритѣ на гимназиитѣ. Следователно, Народното събрание, собствено мнозинството ще бъде свободно да гласува по съвестъ и по разбиране.

Г. г. народни представители! Искамъ да кажа две думи по сравнението, което направи г. Палиевъ. Съвсемъ не намѣсто е това сравнение, което прави г. Палиевъ. Окржниятъ съдъ не е учителски съветъ. Окржниятъ съдъ, следъ като изслуша доклада и пледоарията по дѣлото, се оттегля и следъ обсъждане решава съ гласуване дѣлото. Тукъ не е тъй, г. Палиевъ. Всеки учителъ въ своето сѣдѣние или класъ работи и е отговоренъ. Това едно, второ, съдътъ ако сгрѣши въ първата инстанция, въ горнитѣ инстанции грѣшката ще се поправи. Тукъ грѣшката или престѣпленето е неоправимо, защото се създава дупната на бъдация гражданинъ или гражданка. Тукъ неопознението е съвсемъ друго — това трѣбва да го разберете. И затуй съжалявамъ, че се прави такова сравнение между окръжния съдъ и учителския съветъ, които нищо общо нѣматъ и не могатъ да иматъ помежду си. На едно мѣсто нмаме правни, юридически, материални и т. н. интереси, а на другото мѣсто нмаме създаване отъ детето мъжко или женско истински човѣкъ, подпомагане чрезъ обучението и възпитанието за интелигентно развитие на детскитѣ душевни сили.

Председателъ: Има предложение отъ г. Петко Палиевъ въ смисълъ думитѣ въ чл. 77 „избранъ отъ учителския съветъ“ да се изхвърлятъ. Ония отъ васъ, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Ще поставя на гласуване чл. 77, който става чл. 65, тъй, както се докладва отъ г. докладчика. Ония отъ васъ, които го приематъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни представители! Часътъ е 8¼, но понеже оставатъ още 2—3 члена отъ глава VI, затуй предлагамъ да продължимъ заседанието до свършването съ тия членове.

Т. Димитровъ (с. д): Ще има дълги дебати.

Д. Нейковъ (с. д): Чл. 82 е единъ голѣмъ въпросъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Щомъ чл. 82 е голѣмъ въпросъ, ще продължимъ утре дебатитѣ.

П. Желѣзковъ (д. ср): Понеже алинея първа отъ чл. 77, както се прие, оставя единъ въпросъ неразрешенъ, искамъ да се спра по него и да обърна вниманието на народното представителство.

Председателъ: Много късно.

П. Желѣзковъ (д. ср): Моля, искамъ думата.

Председателъ: Не може да се говори по единъ членъ, който е миналъ вече.

Председателството предлага, ако сте съгласни, понеже остават 2—3 члена от глава VI, да продължим заседанието докато свършим с нея. Ония от вас, които приемат това предложение, моля, да вдигнат ръка. Мншество, Събранието не приема.

Председателството предлага следущия дневен ред за утре:

1. Първо четене законопроекта за отдаване на концесия експлоатацията на държавните гори . . .

Министър-председател А. Ц. Цанков: Азъ искам да продължат разискванията по моя законопроект. Дебатите по закона за горите ще продължат 2—3 дни.

Председателът: Г. министърът на земледелието каза, че законопроектът ще се приеме по принцип без разисквания.

Министър-председател А. Ц. Цанков: Ако е така, съгласен съм, но не съм сигурен.

Председателът: Тогава остава днешният дневен ред за утре.

Вдигам заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 35 м.)

Председател: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

Секретар: **Г. ЖИВКОВЪ**

Началник на Стенографското отделение: **Д. АНТОНОВЪ.**

О Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народните представители:		външните работи — пита: не намира ли за	
Константинъ Пждаревъ, Стоянъ Никифоровъ,		нужно правителството да даде освѣтление на	
Иванъ Горбановъ, д-ръ Петко Пенчевъ, Ангелъ		българския народъ по въпросите, които засѣгатъ	
Вълчевъ и Христо Черневъ	2257	България съ околните държави. (Съобщение) .	2257
Питания:		Законопроекти:	
1. отъ народния представител Александъръ Ста-		1. за измѣнение и допълнение на закона за орга-	
лийски къмъ министра на народното просвѣ-		низиране и подпомагане занаятите. (Съобщение)	2257
щение по поводъ допуснати нередовности отъ		2. за горите. (Съобщение)	2257
учители-председатели на изборните секции въ		3. за кооперативенъ строежъ на основни народни	
София. (Съобщение).	2257	училища. (Първо четене)	2257
2. отъ същия народенъ представител до министра		4. за измѣнение, допълнение и отмѣнение нѣкои	
на земледѣлието и държавните имоти — отно-		членове отъ закона за народното просвѣщение	
сительно смѣняване управителния съветъ на		(Второ четене — докладване и разискване) . .	2260
Земледѣлската банка. (Съобщение)	2257	Дневенъ редъ за следущото заседание	2278
3. отъ народния представител Хараламби Стоя-			
новъ до министър-председателя и министра на			